

ENCYKLOPEDIA II WOJNY ŚWIATOWEJ

★ ★ ★ ★ ★

CENA
PROMOCYJNA
Z DVD TYLKO
2,95 zł

1

■ HISTORIA II WOJNY ŚWIATOWEJ

EUROPA PO I WOJNIE ŚWIATOWEJ	1-4
NARODZINY FASZYZMU	5-7
WOJNA DOMOWA W HISZPANII	8-10
ZDOBYCZE NIEMIEC PRZED WYBUCEM WOJNY	11-14
WŚRÓD WROGÓW	15-16
PAKT Z DIABŁEM	17-18

NOWE NIEMCY 1933-1939

NARODZINY FASZYZMU - POLSKA MIĘDZY WROGAMI - WOJNA W HISZPANII

EUROPA PO I WOJNIE ŚWIATOWEJ

Kończący I wojnę światową traktat wersalski miał przynieść Europie trwały pokój. Jednakże nowe antagonizmy, zarówno między niedawnymi stronami konfliktu, jak i państwami, których przed wojną nie było na mapie kontynentu, sprawiły, że ledwie ustanowiony pokój zaczynał się chwiać.

Słupek graniczny pomiędzy Polską a Niemcami, stojący na mocy postanowień traktatu wersalskiego.

Podpisane 11 XI 1918 r. w łasku pod Compiègne zawieszenie broni zakończyło działania I wojny światowej. Nad układem pokojowym obradowała konferencja paryska (I 1919–I 1920 r.), na którą nie dopuszczono państw pokonanych i Rosji Radzieckiej. Z Niemcami traktat pokojowy podpisano w Wersalu (28 VI 1919 r.), z Austrią w Saint-Germain-en-Laye (10 IX 1919 r.), z Bułgarią w Neuilly (27 XI 1919 r.), z Turcją w Sèvres (10 VIII 1920 r.) i z Węgrami w Trianon (4 VI 1920 r.). Największy wpływ na obrady konferencji wywarła „wielka trójka”: premier Wielkiej Brytanii David Lloyd George, premier Francji Georges Clemenceau i prezydent Stanów Zjednoczonych Woodrow Th. Wilson.

REPUBLIKA WEIMARSKA

Na początku XI 1918 r. w przegrzających wojnę Niemczech wybuchła rewolucja. 9 XI 1918 r. abdykował cesarz Wilhelm II, a premierem został socjaldemokrata Friedrich Ebert. Dwa dni później nowy rząd musiał podpisać zawieszenie broni. Nowa republika, zwana weimarską, gdyż jej konstytucję uchwalono 31 VII 1919 r. w Weimarze, od początku

NAJWAŻNIEJSZE WYDARZENIA POLITYCZNE NA ŚWIECIE

III 1919 – VIII 1934

Mussolini sięga po władzę Inne wydarzenia Wydarzenia w Niemczech

Radziecki plakat propagandowy, wydany z okazji piątej rocznicy śmierci wodza rewolucji.

była obiektem ataków skrajnej lewicy, zarzucającej socjaldemokratom zdradę interesów robotniczych, oraz skrajnej prawicy, obwiniającej jej władzę o klęskę wojenną.

W latach 1923–1929 ministrem spraw zagranicznych był Gustav Stresemann, najwybitniejszy polityk Republiki Weimarskiej, przywódca prawicowo-liberalnej Niemieckiej Partii Ludowej.

POLITYKA PAŃSTW ZACHODNICH

Zwycięskie państwa po zakończeniu wojny dość szybko zrezygnowały ze wspólnego stanowiska wobec pokonanych Niemiec. Wielkiej Brytanii w zasadzie nigdy nie zależało na ich całkowitym wyeliminowaniu z areny polityki europejskiej. Londyn, którego głównym celem było zachowanie przewagi na morzach, nie obawiał się Niemiec nieposiadających floty ani kolonii. Politycy brytyjscy za to z niechęcią obserwowali wzrastającą potęgę swego sprzymierzeńca – Francji. Zaskakująco szybka była natomiast

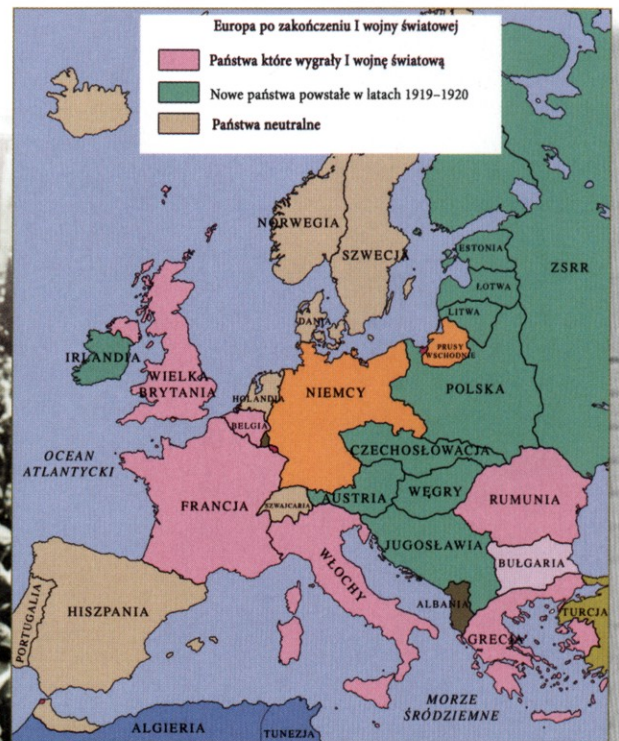
WŁODZIMIERZ LENIN

Włodzimierz Lenin (1870–1924) – przed I wojną światową zawodowy rewolucjonista, przywódca własnej frakcji (bolszewików) w socjaldemokracji rosyjskiej; od 1907 r. przebywał za granicą, gdzie zastał go wybuch wojny. Po upadku caratu (III 1917 r.) Niemcy ułatwili mu przedostanie się do Rosji. W XI 1917 r. przewodził obaleniu przez bolszewików demokratycznego Rządu Tymczasowego. Po objęciu kierownictwa rewolucji zawarł w III 1918 r. pokój z Niemcami i oddał się walce z przeciwnikami politycznymi, wprowadzając czerwony terror. Próba rozszerzenia rewolucji na Niemcy nie powiodła się, gdyż Armia Czerwona została pokonana przez Polaków pod Warszawą w VIII 1920 r. Likwidowanie gospodarki rynkowej w warunkach wojny domowej ściągnęło na Rosję klęskę głodu i Lenin musiał się zgodzić na częściowe przywrócenie kapitalizmu. Po pokonaniu przeciwników (zwanych białymi) doprowadził pod koniec 1922 r. do powstania na większości terytorium przedrewolucyjnej Rosji Związku Socjalistycznych Republik Radzieckich (ZSRR).

zmiana postawy Francji. Pojedynczy kurs w stosunku do Niemiec objawił się zwłaszcza na konferencji w szwajcarskim Locarno w X 1925 r., gdzie podpisano tak zwany pakt reński, w którym Belgia, Francja i Niemcy zapewniały się wzajemnie o respektowaniu granic, gwarantami zaś umowy były Wielka Brytania i Włochy.

Francja dystansowała się od gwarantowania granic swoich wschodnich sojuszników – Polski i Czechosłowacji, które podpisały z Niemcami jedynie układy o pokojowym regulowaniu sporów. Postanowienia z Locarno otwierały więc przed Berlinem możliwość rewizji ustaleń traktatu wersalskiego w tej części Europy.

Europa po zakończeniu I wojny światowej. Widoczne są na niej państwa powstałe wskutek upadku Imperium Rosyjskiego i Cesarstwa Austro-Węgierskiego.

Majowy pochód niemieckich komunistów. KPD obiecuje żyjącym w bardzo ciężkich warunkach ludziom rozwiązanie problemów tak, jak zrobiono to w ZSRR.

WZROST ZNACZENIA NIEMIEC

Sytuacja Niemiec uległa wówczas zmianie. Z państwa pokonanego awansowały na równoprawnego partnera zwycięzców. Po konferencji w Locarno Niemcy dopuszczały się licznych ataków na Polskę na forum Ligi Narodów, do której zostały przyjęte w 1926 r. Szerzyły propagandę antypolską i prowadziły przeciwko Polsce wojnę gospodarczą. Republika Weimarska osiągnęła w tym czasie pewną stabilność polityczną i gospodarczą oraz uznanie na arenie międzynarodowej.

W EUROPIE WSCHODNIEJ

Po wojnie największe zmiany zaszły we wschodniej części Europy. W wyniku rozpadu cesarstw, które uprzednio władowały w tej części kontynentu – Rosji, Niemiec i Austro-Węgier, powstało dziewięć niepodległych państw: Finlandia, Estonia, Łotwa, Litwa, Polska, Czechosłowacja, Austria, Węgry i Jugosławia.

Przejęcie władzy przez bolszewików w Rosji pociągnęło za sobą daleko idące konsekwencje dla całej Europy. Przewrót w Piotrogradzie (7 XI 1917 r.) w zamyśle jego organizatorów miał być początkiem nie tylko rewolucji rosyjskiej, ale i światowej. Według prognoz Lenina Polska miała stać się „czerwonym korytarzem” ułatwiającym eksport rewolucji na teren Niemiec i innych krajów. Bitwa warszawska w VIII 1920 r. i klęska

Armii Czerwonej pokrzyżowały jednak ekspansjonistyczne plany bolszewików.

Początkowa izolacja Rosji Radzieckiej w polityce europejskiej zakończyła się w IV 1922 r. w Genui. Na zorganizowanej tam międzynarodowej konferencji gospodarczej radziecki komisarz spraw zagranicznych Georgij Cziczerin podjął tajne rokowania z niemieckim ministrem spraw zagranicznych Walterem Rathenau. W ich następstwie oba państwa zawarły w pobliskim miasteczku Rapallo traktat o nieagresji, anulowaniu reparacji, wymianie handlowej i tajnej współpracy między Reichswehrą i Armią Czerwoną.

W wyniku tej współpracy w 1926 r. Reichswehra stworzyła w Lipiecku nad Kamą pod Kazaniem, przy współpracy z armią ZSRR, tajny ośrodek szkoleniowy. Ćwiczone tam wykorzystywanie broni chemicznej, wozów bojowych i samolotów. Dzięki temu możliwe stało się przygotowanie kadry oficerskiej dla wojsk pancernych

BITWA WARSZAWSKA

Zwycięstwo Wojska Polskiego (naczelnym wódz Józef Piłsudski) nad Armią Czerwoną (dowodzoną przez Michaiła Tuchaczewskiego) w VIII 1920 r.; od 13 VIII trwały na przedpolach Warszawy walki obronne, szczególnie ciężkie pod Radzyminem i Ossowem (oddziałami polskimi dowodzili gen. Józef Haller i gen. Lucjan Żeligowski); 14 VIII na prawe skrzydło sił bolszewickich uderzyła z powodzeniem 5. armia gen. Władysława Sikorskiego; 16 VIII rozpoczęło się decydujące natarcie grupy manewrowej, dowodzonej przez Józefa Piłsudskiego, na lewe skrzydło Armii Czerwonej, co spowodowało jej gwałtowny odwrót; działania dowództwa polskiego ułatwiło złamanie sowieckich szyfrów wojskowych; bitwa warszawska uratowała dopiero co odzyskaną niepodległość Polski i zapobiegła rozprzestrzenieniu się rewolucji w Niemczech.

i lotnictwa.

Wkład Armii Czerwonej był znaczący – nie tylko udostępniła rozległy poligon, ale dostarczyła także część wykorzystywanych w trakcie ćwiczeń czołgów. W zamian za to radzieccy oficerowie

Czołgi z dykty – atrapy wozów bojowych wykorzystywane podczas ćwiczeń Reichswehry. Na obszernym poligonie w Związku Radzieckim, uzyskanym dzięki układowi w Rapallo, ćwiczenia prowadzone były z wykorzystaniem prawdziwych czołgów.

UKŁAD W RAPALLO

W IV 1922 r. strona radziecka zaproponowała nieoczekiwanie rządowi Niemiec zawarcie układu dwustronnego. Do rozmów na ten temat doszło we włoskim mieście Rapallo, w chwili, gdy w Genui trwała właśnie międzynarodowa konferencja gospodarcza, podczas której próbowano ustalić miejsce ZSRR w światowym porządku ekonomicznym. W myśl postanowień traktatu Niemcy mogli korzystać z terytorium ZSRR do prowadzenia szkolenia swoich lotników i żołnierzy wojsk pancernych – co pozostawało w jawnej sprzeczności z postanowieniami traktatu wersalskiego. 29 VI 1922 r. traktat został uzupełniony o dodatkowe klauzule, zacieśniające współpracę obu stron w zakresie wojsk pancernych. Ten dwustronny układ otwierał drogę do pełnej współpracy gospodarczej i politycznej ZSRR i Niemiec, jednocześnie przełamując izolację państwa komunistycznego na arenie światowej. Traktat z Rapallo został potem poszerzony tzw. układem berlińskim, zawartym w 1926 r., był także przedłużany w latach 1931 i 1933.

Znaczek pocztowy obozowej z 1944 r. przedstawiający Józefa Piłsudskiego.

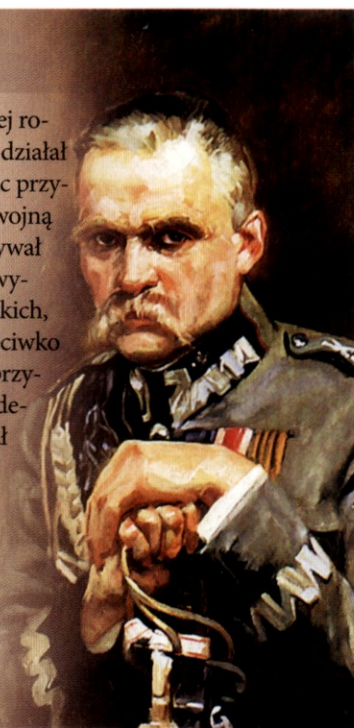
dziesiątkami kształcili się na specjalnych kursach sztabowych, prowadzonych w ośrodkach szkoleniowych Reichswehry.

NA BAŁKANACH

Zasadnicze przemiany objęły też niepokojny Półwysep Bałkański (zamach w Sarajewie 28 VI 1914 r. na następcę tronu Austro-Węgier arcyksięcia Franciszka Ferdynanda spowodował wybuch wojny). 1 XII 1918 r. proklamowano w Belgradzie Królestwo Serbów, Chorwatów i Słoweńców (z serbską dynastią Karadziordziewiczów na tronie), co urzeczywistniało romantyczną ideę zjednoczenia Słowian Południowych. Tworzące nowe państwo narody miały odmienną przeszłość, kulturę i języki. Różnił je też poziom rozwoju gospodarczego. Konflikt między dwoma największymi narodami: Serbami i Chorwatami destabilizował sytuację w państwie i uniemożliwił kontynuację rządów parlamentarnych. Na początku 1929 r. król Aleksander I objął rządy autorytarne i zmienił nazwę państwa na Królestwo Jugosławii. Wszystkie państwa bałkańskie były skłócone między sobą o granice, co spowodowało brak stabilizacji w tym regionie Europy.

JÓZEF PIŁSUDSKI

Józef Piłsudski (1867–1935) pochodził ze zubożałej rodziny szlacheckiej osiadłej na Litwie; w młodości działał w Polskiej Partii Socjalistycznej, z czasem obejmując przywództwo frakcji patriotycznej; na kilka lat przed I wojną światową przeniósł się do Galicji, gdzie przygotowywał kadry dla przyszłych oddziałów narodowych; po wybuchu wojny został komendantem Legionów Polskich, walczących u boku Austro-Węgier i Niemiec przeciwko Rosji; w 1917 r. wezwał legionistów do odmowy przysięgi na wierność Niemcom, za co trafił do więzienia w Magdeburgu; uwolniony, przybył 10 XI 1918 r. do Warszawy i został dyktatorem (Naczelnikiem Państwa) odradzającej się Polski; jako naczelny wódz pokonał Armię Czerwoną pod Warszawą w VIII 1920 r.; w czasie pokoju odsunął się od polityki; w 1926 r. zdecydował się ukrócić wybujały, jego zdaniem, parlamentaryzm i stanął na czele przewrotu; w następnych latach sprawował faktyczną władzę w państwie; doprowadził do traktatów o nieagresji ze Związkiem Radzieckim i Niemcami, choć zdawał sobie sprawę z ich iluzoryczności.

WIELKI KRYZYS

Czwartek, 24 X 1929 r. i następny dzień, znany pod nazwą „czarnego piątku”, na trwałe zapisały się w historii świata. Katastrofalny krach na nowojorskiej giełdzie gwałtownie i bez uprzedzenia

przerwał trwający od sześciu lat okres dobrej koniunktury gospodarczej. Kryzys rozprzestrzenił się na cały świat, a mocno uprzemysłowione kraje Europy Zachodniej, zadłużone w USA, jak i same Stany Zjednoczone załapała fala bezrobocia.

Symboliczny koniec epoki. Pożar na „Hindenburgu” wybuchł podczas lądowania na lotnisku Lakehurst w pobliżu Nowego Jorku. Katastrofa sterowca, której przyczyn do końca nie ustalono, przesądziła o ostatecznej rezygnacji z tego typu transportu powietrznego.

Katastrofa gospodarcza najsilniej uderzyła w Niemcy – wkrótce liczba bezrobotnych wzrosła tam do sześciu milionów. To właśnie oni byli najbardziej podatni na nacjonalistyczne hasła przywódców niemieckiej partii faszystowskiej – obiecywano im pracę i płace. Jednym z daleko-siężnych skutków Wielkiego Kryzysu

Ustroje państw europejskich. Wyraźnie widać, że w Europie przewagę zdobywały ustroje faszystowskie i niedemokratyczne.

było wejście Niemiec i Hiszpanii do obozu państw faszystowskich. Większość krajów Europy Wschodniej ograniczała prawa obywatelskie – od Estonii na północy do Grecji na południu. Ostoją prawdziwej demokracji pozostała w tym rejonie jedynie Czechosłowacja. Kraje demokratyczne były w zdecydowanej mniejszości, a przewagę zdobyły państwa z ustrojem faszystowskim lub ograniczającym prawa własnych obywateli.

Duce w charakterystycznej, pełnej pychy pozie. Megalomania była jedną z najbardziej ewidentnych cech charakteru włoskiego przywódcy.

NARODZINY FASZYZMU

Europa po zakończeniu wielkiej wojny Eborykała się z wieloma problemami – chwiejnymi granicami nowo powstałych państw, hiperinflacją, rzeszami bezrobotnych i zdemobilizowanych żołnierzy. We Włoszech i w Niemczech narastało niezadowolenie, które miało przerodzić się w masowy ruch nacjonalistyczny, zwany faszyzmem.

SYTUACJA WE WŁOSZECH

Znaczna część włoskiego społeczeństwa uważała, że wysiłek wojenny był

nieopłacalny. Trudna sytuacja gospodarcza zradyzalizowała nastroje społeczne. W marcu 1919 r. Mussolini założył organizację Fascio di Combattimento (Związki Walki) grupującą początkowo niemal wyłącznie weteranów wielkiej wojny, która w 1921 r. przekształciła się w Narodową Partię Faszystowską – Mussolini został jej wodzem (duce). Ideologia faszystowska okazała się atrakcyjna dla prze-

ciętego Włocha, zmęczonego biedą i kryzysem gospodarczym. Wsparcia ruchowi faszystowskiemu udzielili nie tylko gorzej sytuowani Włosi. Faszystów popierali także wielcy obszarnicy i inteligencja, Mussolini obiecywał bowiem zniesienie niektórych przywilejów

robotniczych i chłopskich oraz walkę ze strajkami.

Bojówki faszystowskie (czarne koszule) prowadziły bójki z socjalistami i komunistami. W X 1922 r. faszyci zorganizowali demonstrację zwaną marszem na Rzym. Wobec niechęci rządu do zbrojnej konfrontacji król Wiktor Emanuel III powierzył Mussoliniemu stanowisko premiera.

Medal wybity w 1933 r. z okazji objęcia przez Adolfa Hitlera stanowiska kanclerza Niemiec.

PAUL VON HINDENBURG

Paul von Hindenburg (1847–1934), niemiecki arystokrata, feldmarszałek i polityk, w latach 1925–1934 sprawował urząd prezydenta Republiki Weimarskiej. Autor powiedzenia o „nożu wbitym w plecy” niemieckiej armii podczas I wojny światowej, zaciekle przeciwnik układu wersalskiego. Po zakończeniu I wojny światowej kierowane przez niego oddziały zwalczały komunistyczne rewolty i bunt na terenie Niemiec. W 1925 r. i ponownie w 1932 r. zdecydował się na kandydowanie na prezydenta Republiki Weimarskiej. W trakcie sprawowania urzędu prezydenta cieszył się powszechnym szacunkiem Niemców. Pomimo osobistej niechęci do Hitlera 30 I 1933 r. powołał go na kanclerza, zaaprobował również zarządzenie „O ochronie narodu i państwa”, zawieszające faktycznie zarówno prawa obywatelskie, jak i konstytucję Republiki Weimarskiej, co pozwoliło Hitlerowi na wprowadzenie dyktatury.

W 1923 r. jako najwyższy organ partii powstała Wielka Rada Faszystowska, która faktycznie objęła rządy we Włoszech. Mussolini stał się dyktatorem. Początkowo tolerował opozycję, ale w 1926 r. rozwiązał partie polityczne (poza faszystowską), zamknął gazety opozycji i unieważnił

Armaty zamiast masła – przemysł III Rzeszy niemal całkowicie podporządkowany był wymogom produkcji zbrojeniowej.

mandaty jej posłów. Faszyści wprowadzili w życie system korporacji (zrzeszeń), jednoczących pracodawców i pracowników, które rozciągały nadzór także nad działalnością pozazawodową zrzeszonych w nich osób. Dzięki temu światowy kryzys gospodarczy rozpoczęty w 1929 r. dotknął Włochy w stopniu mniejszym niż Stany Zjednoczone czy Niemcy.

POLITYKA IMPERIALNA

W polityce zagranicznej Mussolini dążył do podporządkowania Włochom wybrzeży Morza Śródziemnego. 3 X 1935 r. wojska włoskie rozpoczęły marsz w głąb Etiopii. Napaść Włoch spotkała się z potępieniem Ligi Narodów, która już 7 X 1935 r. nałożyła na agresora niezbyt dotkliwe sankcje ekonomiczne. 16 XI 1935 r. dowództwo nad siłami włoskimi objął marszałek Pietro Badoglio. Mimo miażdżącej przewagi technicznej najeźdźców, którzy nie wahali się używać gazów bojowych, oddziały etiopskie stawiały zacięty opór. Przełom nastąpił dopiero po bitwie w pobliżu jeziora Aszangie (31 III–4 IV 1936), która otworzyła Włochom drogę do Addis Abeby. Cesarz Hajle Syllasje I udał się na emigrację. Mussolini przemianował podbity kraj na Włoską Afrykę Wschodnią. Społeczność międzynarodowa dość szybko pogodziła się z podbojem Etiopii, czego wyrazem było anulowanie 15 VII 1936 r. przez Ligę Narodów sankcji wobec Włoch. Wspólna z Niemcami interwencja po stronie gen. Francisca Franco w wojnie domowej w Hiszpanii (od VII 1936 r.) doprowadziła do podpisania 25 X 1936 r. porozumienia zwanego osią Berlin – Rzym. Później Włochy przystąpiły do paktu antykominternowskiego łączącego wcześniej Japonię i Niemcy. Współpracę z Niemcami utwierdził tzw.

FRANZ VON PAPEN

Franz von Papen (1879–1969), niemiecki polityk okresu Republiki Weimarskiej i początków III Rzeszy, w latach 1932–1933 kanclerz Niemiec. Objął później stanowisko wicekanclerza w rządzie III Rzeszy. Przed dojściem Hitlera do władzy pozostawał w doskonałych stosunkach z prezydentem Paulem von Hindenburgiem. Dzięki układom z Hitlerem i wpływowi, jaki wywierał na Hindenburga, umożliwił temu pierwszemu najpierw objęcie stanowiska kanclerza, a następnie wprowadzenie dyktatury. W kolejnych latach był ambasadorem Niemiec w Austrii, a potem w Turcji. Podczas procesu norymberskiego uniewinniono go, mimo to komisja denazyfikacyjna skazała go na osiem lat robót przymusowych, zwolniono go jednak z odbywania kary w 1949 r.

pakt stalowy z 1939 r., w którym obie strony obiecały sobie pomoc w wypadku wojny. Kolejną zdobyczą Mussoliniego stała się w 1939 r. Albania.

POWSTANIE NSDAP

W 1919 r. do niewiele znaczącej Niemieckiej Partii Robotników wstąpił Adolf Hitler. Po kilku miesiącach doprowadził do zmiany jej nazwy na Narodowosocjalistyczną Niemiecką Partię Robotników (niemiecki skrót NSDAP) i w 1921 r. stanął na jej czele. Rozgłos przyniósł Hitlerowi nieudany pucz w Monachium w 1923 r., po którym na krótko trafił do więzienia, gdzie napisał swój program polityczny „Mein Kampf” (Moja walka). W 1928 r. NSDAP zdobyła w wyborach parlamentarnych 2,6% głosów, co dało jej 12 z 491 miejsc. Dopiero nadejście w 1929 r. światowego kryzysu gospo-

darczego i gwałtowny wzrost bezrobocia w Niemczech przysporzyły Hitlerowi nowych zwolenników.

KRYZYS RZĄDÓW DEMOKRATYCZNYCH

Początek kryzysu gospodarczego zbiegł się ze śmiercią najwybitniejszego

Adolf Hitler i Benito Mussolini – dwaj przywódcy faszystowscy, których działania zmieniły oblicze świata.

Adolf Hitler przyjmujący z rąk prezydenta Hindenburga nominację na stanowisko kanclerza.

BENITO MUSSOLINI

Jeden z dekretów Mussoliniego, noszący jego podpis i kontrasygnatę króla Wiktora Emanuela.

(w 1911 r. skazano go na 5 miesięcy więzienia za nawoływanie do strajku przeciwko najazdowi na Libię); w 1912 r. został redaktorem naczelnym „Avanti” (Naprzód) – organu prasowego socjalistów; po wybuchu I wojny światowej stał się zwolennikiem włączenia się do niej Włoch, za co został usunięty z partii; założył wówczas własną gazetę „Popolo d’Italia” (Lud włoski); w 1915 r., kiedy Włochy przyłączyły się do wojny, ruszył na front; w 1917 r. wrócił do kraju

i włączył się w życie polityczne; rozpoczął walkę z socjalistami i komunistami, przeciwstawiając marksizmowi stworzoną przez siebie ideologię – faszizm; rządził Włochami od 1922 r.; przystąpienie Włoch do II wojny światowej (1940 r.) zakończyło się w 1943 r. jego upadkiem; dzięki Niemcom powrócił do władzy w północnych Włoszech; w kwietniu 1945 r., podczas ucieczki w przebraniu niemieckiego żołnierza, został rozpoznany przez partyzantów i rozstrzelany.

Państwo faszystowskie, najwyższa i najpotężniejsza forma osobowości, jest siłą, ale siłą duchową.

Benito Mussolini

lityka powojennych Niemiec Gustava Stresemanna. Faktyczna władza przeszła wówczas w ręce sędziwego prezydenta Paula von Hindenburga, który rozpoczął praktykę mianowania kanclerzy według własnego uznania. Pierwszym z kanclerzy prezydenckich był Heinrich Brüning z katolickiej partii Centrum. W 1932 r. za-

stąpił go Franz von Papen, arystokrata związany ze skrajnie prawicowym skrzydłem tej partii. W czasie kryzysu naziści zbili poważny kapitał polityczny na niezadowoleniu milionów ludzi. Z narodowym socjalizmem zaczęli liczyć się także przedstawiciele kół gospodarczych.

OSTATNIE DNI REPUBLIKI WEIMARSKIEJ

Latem 1932 r. Hitler był najpopularniejszym politykiem niemieckim. Licząc na poparcie nazistów, kanclerz von Papen, obejmując w czerwcu 1932 r. urząd, zawarł układ z Hitlerem, który postawił dwa warunki: uchylenie zakazu działania SA wydanego przez Brüninga i rozwiązanie wybranego w 1930 r. Reichstagu. Kanclerz otrzymał zgodę prezydenta Hindenburga na warunki Hitlera. W wyborach w lipcu 1932 r. NSDAP zdobyła 37,4% głosów i stała się największą partią w Reichstagu (230 miejsc). Po tym sukcesie Hitler wycofał się z obietnicy współpracy z von Papenem i zażądał dla siebie urzędu kanclerza. Na to nie chciał jednak zgodzić się Hindenburg. Słabość rządu von Papena wymusiła

zorganizowanie w listopadzie 1932 r. kolejnych wyborów. Dotkliwej porażki doznał w nich Hitler i jego partia: cofnęło im swoje głosy ponad dwa miliony wyborców. Ostatnim kanclerzem Republiki Weimarskiej został gen. Kurt von Schleicher. Zażądał on od prezydenta rozwiązania parlamentu i wprowadzenia zakazu działalności komunistów i nazistów. Po odmowie ustąpił 28 I 1933 r. W dwa dni później Hindenburg (pod wpływem von Papena, który znów zawarł układ z Hitlerem) powierzył misję utworzenia nowego rządu wodzowi nazistów. Wieczorem 30 I 1933 r. Hitler przyjął defiladę oddziałów SA i Stahlhelmu.

FASZYZM

Stworzony przez Mussoliniego ustrój opierał się na nacjonalizmie, obecne były w nim także elementy rasistowskie. Dodatkowymi cechami wyróżniającymi faszizm był autokratyzm, skrajny militarizm, bezpardonowa walka z ruchami o odmiennym zabarwieniu ideologicznym (zwłaszcza komunizmem). Faszyzm cechowała także pełna kontrola partii rządzącej nad wieloma aspektami życia codziennego – zarówno społecznego, jak i gospodarczego. W ustroju faszystowskim gospodarka państwa była podporządkowana wymaganiom partii rządzącej.

Adolf Hitler w roli sympatycznego wujaszka. Uśmiech i cywilne ubranie niemal przekonują, że ten pan chce jedynie dobra dla niemieckich dzieci.

WOJNA DOMOWA W HISZPANII VII 1936 – IV 1939

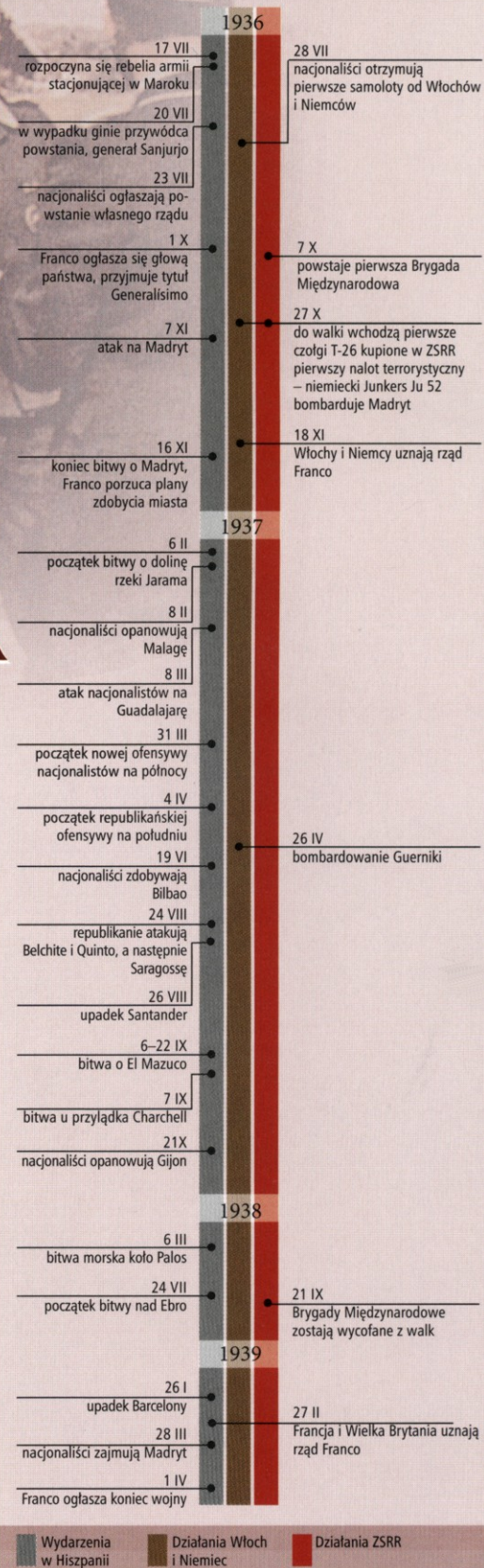
WOJNA DOMOWA W HISZPANII

Atmosfera międzynarodowa uległa znacznemu pogorszeniu, gdy w lipcu 1936 r. w Hiszpanii wybuchła wojna domowa. Wcześniej, w lutym tego roku w wyborach do Kortezów (hiszpańskiego parlamentu) zwyciężyły partie lewicowe tworzące Front Ludowy. Na prowincji

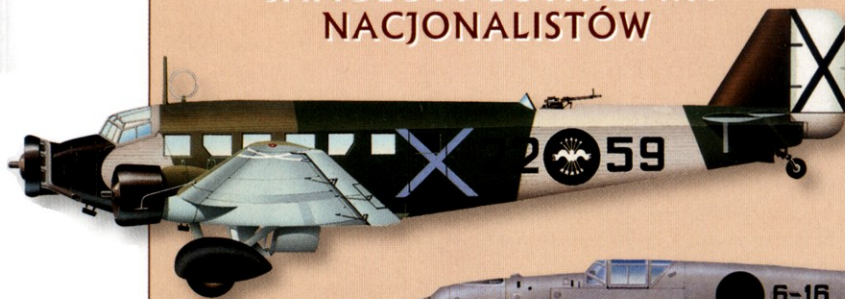
rozpoczęła się oddolna rewolucja. Trwały strajki, zaczęła się sekularyzacja dóbr kościelnych i grabieże. Z taką sytuacją nie mogły pogodzić się ugrupowania prawicowe. Przygotowywany już od jakiegoś czasu bunt przeciwko rządowi Frontu Ludowego w lipcu 1936 r. podnieśli generałowie José Sanjurjo i Francisco Franco (wówczas komendant wojskowy Wysp Kanaryjskich). Po przypadkowej śmierci Sanjurjo, który na samym początku konfliktu zginął w katastrofie awionetki, wracając do kraju z emigracji w Portugalii, dowództwo sił kontrrewolucyjnych objął Franco. Plan buntowników, zakładający, że uda im się przejąć władzę na terenie całego kraju, zastępując ludzi lojalnych wobec rządu swoimi zwolennikami, udał się tylko częściowo. Stolica kraju, Madryt, a także centra przemysłowe Bilbao i Barcelona pozostały wierne rządowi. Hiszpania została podzielona na dwie części. Dla

Republikański czołg T-26 dostarczony z ZSRR.

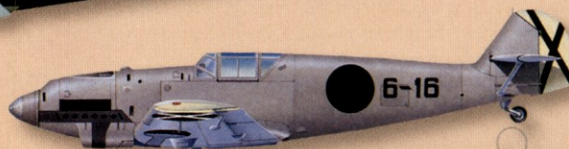

SAMOLOTY LOTNICTWA NACJONALISTÓW

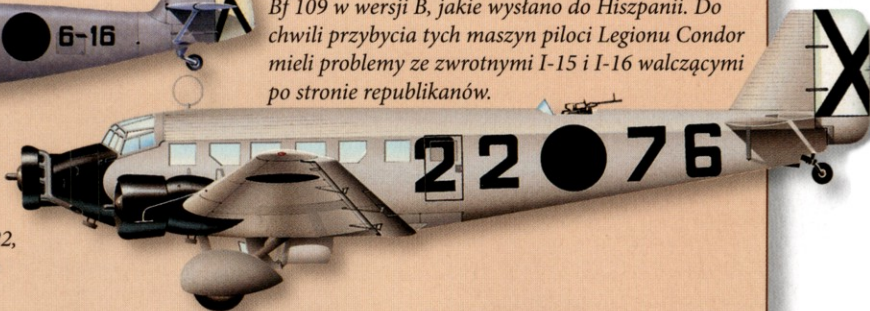
JU 52m3

Junkersy Ju 52m3 służyły w trakcie wojny w Hiszpanii i znajdowały się nie tylko na wyposażeniu Legionu Condor, były używane także w siłach nacjonalistycznych. Na ilustracji widoczna jest maszyna z Grupy de Bombardeo Nocturno 1-G-22, w barwach z początku 1938 r. W służbie hiszpańskiej Junkers zdobył sobie przydomek „Pava”, czyli Indyk.

Bf 109 B

Pokazany tu samolot to jeden z pierwszych Bf 109 w wersji B, jakie wysłano do Hiszpanii. Do chwili przybycia tych maszyn piloci Legionu Condor mieli problemy ze zwozowymi I-15 i I-16 walczącymi po stronie republikańców.

Hitlera i Mussoliniego było jasne, że buntownicy muszą otrzymać od nich pomoc. Groziło to jednak przerodzeniem się konfliktu lokalnego w międzynarodowy – większość państw liczących się na arenie światowej uważało, że wobec buntu właściwe jest przyjęcie neutralności. Hitler i Mussolini uważali jednak inaczej. Niemieckie samoloty transportowe Junkers Ju 52 i włoskie Savoia-Marchetti przetransportowały do Hiszpanii oddziały Franco. Ponieważ część wojska dochowała wierności rządowi, popieranemu przez

znaczną część społeczeństwa, w Hiszpanii rozpoczęła się zacięta wojna domowa. Francja i Wielka Brytania, zgodnie ze swoimi początkowymi zamierzeniami, ogłosiły neutralność wobec tych wydarzeń – Niemcy i Włochy kontynuowały pomoc dla Franco: Hitler wysłał doradców i kilkusetosobne siły lotnicze (Legion Condor), Mussolini – liczące około 50 000 ludzi oddziały piechoty, wspierane przez broń pancerną i lotnictwo. Osamotniony na arenie międzynarodowej legalny rząd hiszpański zdecydował się na nawiązanie współpracy

ze Związkiem Radzieckim. W zamian za hiszpańskie złoto z ZSRR zaczęły docierać dostawy sprzętu wojskowego, w miarę nowoczesnych samolotów i czołgów. Pod patronatem ZSRR utworzono także Brygady Międzynarodowe, w których po stronie rządu republikańskiego walczyli ochotnicy z całego świata. Jednocześnie Rosjanie brutalnie ingerowali w politykę wewnętrzną republiki, kierowali do Hiszpanii doradców wojskowych i politycznych, o których usłyszymy jeszcze w kolejnych latach – Konstantego Rokossowskiego,

Niemiecki Heinkel He 111B w barwach nacjonalistów.

LEGION CONDOR

Dowódcą Legionu był od października 1936 r. gen. Hugo Sperrle, od listopada 1937 r. gen. Helmuth Volkmann, od listopada 1938 r. gen. Wolfram von Richthofen. Formacja składała się z dowództwa, dywizjonu bombowego K/88 i myśliwskiego J/88, eskadry rozpoznawczej A/88, rozpoznawczej eskadry morskiej AS/88 oraz eksperymentalnych eskadr testujących nowe maszyny. W Legionie służyli przez około 9 miesięcy dobrze opłacani wojskowi-ochotnicy. Dzięki wymianie personelu praktykę bojową odbyło w Hiszpanii około 20 tys. żołnierzy. Legion zakończył działalność pod koniec marca 1939 r., tracąc w ciągu 33 miesięcy 420 osób. Legion Condor był kuznią kadr Luftwaffe dla nadchodzącej wojny światowej. Używał (i wypróbował w walce) wiele typów maszyn, między innymi: Dornier Do 17E, Heinkel He 111B/E, Junkers Ju 86D, Junkers Ju 87A/B (bombowe), Messerschmitt Bf 109 B/C/D/E (myśliwce). Samoloty wypróbowali także Włosi, używając między innymi CR-42 (myśliwiec) i Fiat Br 20 (bombowiec). Republikańskie i ochotnicze walczące po ich stronie używali między innymi francuskich Spad 510 i radzieckich Polikarpow I-15 i I-16 (myśliwskie), a także francuskich Potez 540 i radzieckich SB-2 (bombowe).

Na zdjęciu widać ceremonię powitania „ochotników” z Legionu Condor w Niemczech.

Iwana Koniewa, Rodiona Malinowskiego. Republikanie, podzieleni na zwalczające się, często w sposób zbrojny, ugrupowania, nie potrafili stawić skutecznego oporu wojskom buntowników. Konflikt hiszpański okazał się wyjątkowo zacięty i okrutny, obie strony działały bezwzględnie, likwidując przeciwników politycznych często kroc w bestialski sposób. W 1937 r. przewagę w walkach stopniowo zdobywały siły Franco; przełomowe znaczenie miały bitwa pod Teruel (grudzień 1937–luty 1938 r.) i walki nad Ebro (lipiec–listopad 1938 r.), po których frankiści wkroczyli 28 III 1939 r. do Madrytu. W wojnie domowej w Hiszpanii zginęło około 300 tys. osób – przed rozpoczęciem walk ludność Hiszpanii liczyła około 24 mln.

DOŚWIADCZENIA Z HISPANII

Konflikt pozwolił Niemcom wynieść z wojny wiele doświadczeń; część z nich okazała się błędna, ponieważ wojna w Hiszpanii toczyła się w specyficznych warunkach, inne okazały się niezmiernie przydatne w trakcie pierwszych lat II wojny światowej. Doświadczenie bojowe nabyło wielu pilotów (samych pilotów myśliwców było ponad 400). Wprowadzono na linię walk i przetestowano w warunkach bojowych nowe samoloty.

Zbombardowanie Guerniki, niewielkiego baskijskiego miasteczka, liczącego około 5000 mieszkańców, było aktem terroru powietrznego, mającego na celu zastraszenie republikanów. Atak na miasto odbył się 26 IV 1937 r., wzięły w nim udział trzy samoloty włoskie i 21 maszyn niemieckich. Ogółem na Guernikę zrzucono 30 ton bomb. Był to pierwszy atak powietrzny, którego celem było jedynie sterroryzowanie ludności cywilnej. W trakcie kilkugodzinnego nalotu zniszczeniu uległo około 95% zabudowy miasta, zginęło także około 2500 osób – mieszkańców miasta i uciekinierów, którzy tłoczyli się na ulicach. Tak duże zniszczenia spowodowane były zastosowaniem na masową skalę bomb zapalających – stanowiły one około 33% całego ładunku zrzuconego na miasto. Doświadczenia z bombardowania Guerniki Niemcy lotnicy wykorzystali kilka lat później, w trakcie ataków lotniczych, których celem była Warszawa, Rotterdam, Coventry i Londyn.

Guernica – tak wyglądało centrum miasta po sześciogodzinnym nalocie terrorystycznym, przeprowadzonym przez maszyny Legionu Condor.

Ponieważ Niemcy walczyli w warunkach przewagi powietrznej, utwierdzili się w przekonaniu, że szybkie bombowce poradzą sobie bez dużej osłony myśliwskiej, co – w świetle doświadczeń kolejnych lat – okazało się błędem. Wypróbowano taktykę ataków z lotu nurkowego na Ju 87, co znalazło potem swój wyraz

w precyzyjnych, punktowych atakach tych maszyn w trakcie wojny obronnej Polski i kampanii francuskiej. Piloci myśliwców mieli okazję przetestowania w warunkach frontowych szyków dwójkowych i czwórkowych, a także taktykę walki pionowej. Doświadczenia hiszpańskie pozwoliły Luftwaffe górować nad przeciwnikami w pierwszych latach II wojny światowej.

Bacznymi obserwatorami konfliktu hiszpańskiego były także inne państwa. Nawet w Polsce koła wojskowe uważnie przyglądały się zmaganiom zbrojnym, wyciągając z nich jednak, niestety, błędne wnioski. Polscy decydenci uznali bowiem, że w warunkach przyszłego konfliktu zbrojnego siły pancerne nie odegrają większej roli. W związku z tym produkcja polskiego czołgu PT-7 została zahamowana, co opóźniło dostawy tego sprzętu do jednostek wojskowych.

Mieszkańcy Madrytu zaniepokojeni przyglądają się bitwie powietrznej, jaka rozgrywa się na niebie stolicy. W początkowej fazie wojny niebo nad Madrytem znajdowało się we władaniu powstańców, sytuacja zmieniła się na jakiś czas po pojawieniu się myśliwców dostarczonych przez ZSRR, by ostatecznie panowanie w powietrzu ponownie przeszło w ręce nacjonalistów wspomaganych przez nowoczesne maszyny Legionu Condor.

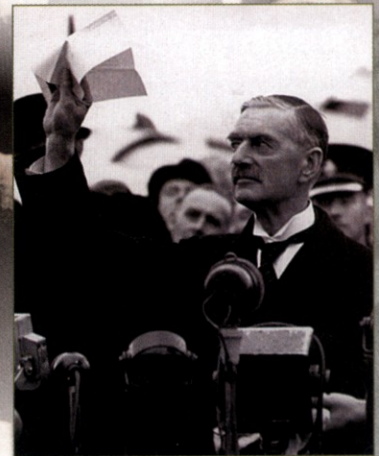

Przywożę wam pokój

Neville Chamberlain

ZDOBYCZE NIEMIEC PRZED WYBUCEM WOJNY

Choć niespotykana uległość i krótkowzroczność przywódców demokracji zachodnich pozwalała Hitlerowi przywrócić dawną siłę Niemiec, przywódca III Rzeszy doskonale zdawał sobie sprawę, że taki stan rzeczy nie może trwać wiecznie. W piątek 5 listopada 1937 r. Hitler ogłosił czołowym przywódcom wojskowym i politycznym Niemiec, że zamierza wkroczyć na drogę przemocy – celem było uzyskanie

„przestrzeni życiowej”. Hitler spotkał się ze sprzeciwem ze strony ministra spraw zagranicznych Konstantina von Neuratha i naczelnego dowódcy sił lądowych barona Wernera von Fritscha. Uważali oni te plany za zdecydowanie przedwcześnie. Już kilka miesięcy później, wskutek intryg, obaj zostali zdjęci z zajmowanych stanowisk.

Hitler nakazał przygotowanie armii do działań bojowych. W 1938 r. niemieckie jednostki zmotoryzowane i pancerne zostały połączone pod dowództwem gen. Heinza Gu-

deriana. Równocześnie z reorganizacją wojska dopracowywane były ostatnie szczegóły nowej taktyki działania, tzw. blitzkriegu, czyli wojny błyskawicznej, opierającej się na współdziałaniu sił powietrznych i pancernych oraz dalekich wypadach jednostek pancernych, przecinających linie zaopatrzenia wroga. W myśl założeń opracowanych przez Hitlera, wojna błyskawiczna charakteryzowała się wykorzystaniem zaskoczenia w skali strategicznej, zmasowanym uderzeniem sił pierwszego rzutu, a następnie oskrzydleniem i zniszczeniem przeciwnika. Gotowość bojowa Wehrmachtu rosła, wykuwana w bezustannych ćwiczeniach poligonowych.

ANSCHLUSS

Sytuacja polityczna w Europie po zakończeniu I wojny światowej była skomplikowana. Upadły imperia Habsburgów i Romanowów, powstały nowe państwa, zmienił się układ sił na kontynencie. Zwycięskie państwa ententy nie chciały zgodzić się na powstanie Wielkich Niemiec, czyli przyłączenie się Austrii do państwa niemieckiego. Ponownie sprawa

Chamberlain w Monachium, 29 IX 1938 r. Brytyjski premier w towarzystwie nazistowskich oficjeli był witany przez kompanię honorową na lotnisku Münchner Flugplatz Oberwiesenfeld.

Praga, zamek na Hradczanach, IV 1939 r. Uroczyste przekazanie protektoratu Rzeszy na ręce barona von Neuratha.

ta pojawiła się na salonach politycznych Europy po dojściu do władzy Hitlera, gorącego zwolennika anszlusu. W tym okresie Austrią rządzą jednak przeciwnicy połączenia, a obrońcą suwerenności Austrii był Mussolini. Doszło nawet do tego, że gdy w lipcu 1934 r. austriaccy naziści podjęli nieudaną próbę puczu, w trakcie której zginął kanclerz Engelbert Dollfuss, proklamowanie połączenia z Niemcami udaremniły Włochy, grożąc Hitlerowi wojną. Sytuacja uległa jednak zmianie w kolejnych latach, po nawiązaniu ścisłej współpracy Niemiec i Włoch. Droga nacisków dyplomatycznych i wojskowych Hitler w 1936 r. uzyskał od kanclerza Austrii Kurta von Schuschnigga legalizację partii nazistowskiej. Kolejnym posunięciem było wymuszenie na Schuschniggu, w czasie spotkania w Berchtesgaden 12 II 1938 r., zgody

na powierzenie przywódcy austriackich nazistów Arthurowi Seyss-Inquartowi urzędu ministra spraw wewnętrznych i policji. Chcąc uratować niepodległość Austrii, kanclerz wyznaczył na 13 III 1938 r. plebiscyt w sprawie połączenia się z Niemcami, spodziewając się, że większość społeczeństwa będzie temu przeciwna. Hitler zareagował natychmiast zmuszając Schuschnigga do dymisji na rzecz Seyss-Inquarta. Nowy kanclerz 11 III ogłosił włączenie Austrii do Rzeszy, a następnego dnia

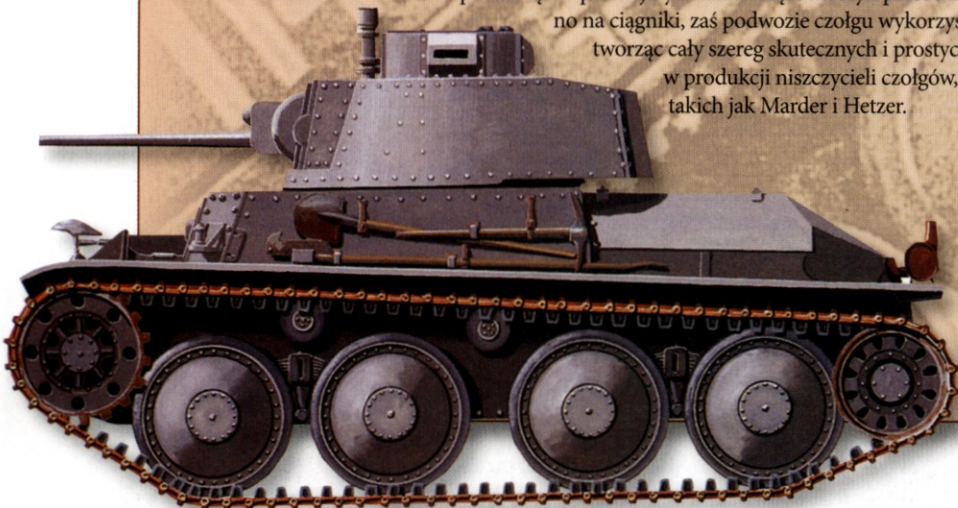

Wojska niemieckie wkraczają do Pragi. Nie widać specjalnego entuzjazmu tłumów.

granicę przekroczyły oddziały Wehrmachtu. 13 III 1938 r. Hitler (Austriak z pochodzenia) ogłosił w Wiedniu zjednoczenie swojej ojczyzny z Rzeszą, czemu towarzyszyły manifestacje zado-

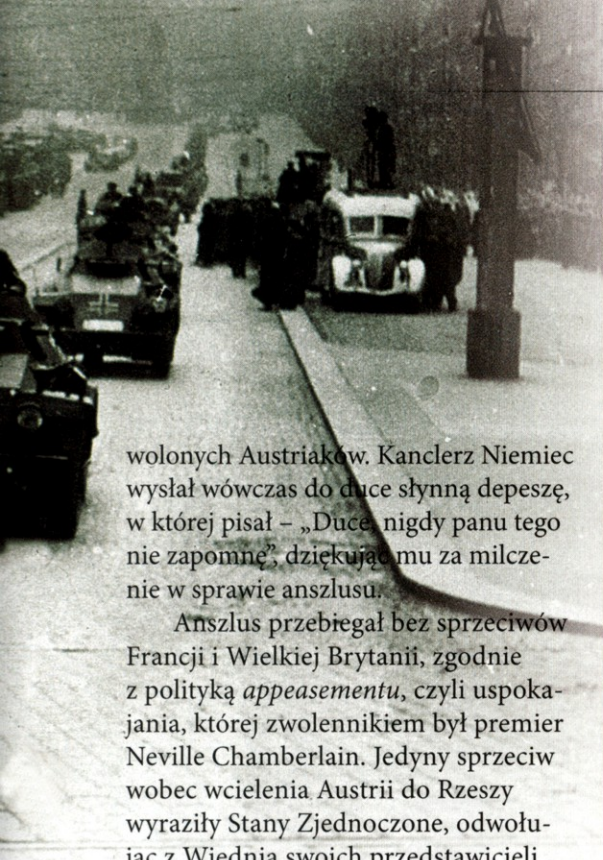
PzKpfw 38(T)

Przejęcie zasobów armii czechosłowackiej umożliwiło Niemcom wyposażenie 6. dywizji pancerniej w lekkie czołgi LT vz 35, noszące w armii niemieckiej oznaczenie PzKpfw 35(t). Kolejne dwie dywizje pancerne posiadały na stanie aż do 1942 r., znakomite lekkie czołgi PzKpfw 38(t). Ogółem w latach 1939–1942 Niemcy wyprodukowali około 1400 maszyn tego typu. Czołg PzKpfw 38(t) był wykorzystywany w trakcie inwazji na Francję przez 7. i 8. dywizję pancerną. W późniejszych latach część maszyn przebudowano na ciągniki, zaś podwozie czołgu wykorzystano, tworząc cały szereg skutecznych i prostych w produkcji niszczycieli czołgów, takich jak Marder i Hetzer.

DANE TECHNICZNE

Załoga: 4 ludzi
Masa: 9700 kg
Wymiary: długość: 4,55 m; wysokość: 2,31 m; szerokość: 2,13 m
Silnik: sześciocyndrowy, chłodzony wodą, napędzany benzyną, o mocy 112 kW (150 KM)
Osiągi: prędkość maksymalna po szosie: 42 km/h; zasięg maksymalny: 200 km
 Zdolność pokonywania przeszkód: wodnych: o głębokości do 90 cm; pionowych: o wysokości do 78 cm
Uzbrojenie: działko Skoda 37,2 mm i sprzężony karabin maszynowy 7,92 mm w dwuosobowej wieży czołgu, karabin maszynowy 7,92 mm obsługiwany przez strzelca, z gniazdem w kadłubie czołgu
Opancerzenie: od 10 do 25 mm, w wersji Ausf E maksymalna grubość pancerza wzrosła do 50 mm

wolonych Austriaków. Kanclerz Niemiec wysłał wówczas do duce słynną depeszę, w której pisał – „Duce, nigdy panu tego nie zapomnę”, dziękując mu za milczenie w sprawie anszlusu.

Anszlus przebiegał bez sprzeciwów Francji i Wielkiej Brytanii, zgodnie z polityką *appeasementu*, czyli uspokajania, której zwolennikiem był premier Neville Chamberlain. Jedyne sprzeciw wobec wcielenia Austrii do Rzeszy wyraziły Stany Zjednoczone, odwołując z Wiednia swoich przedstawicieli dyplomatycznych.

Operacja wkroczenia wojsk niemieckich na teren Austrii nie przebiegała jednak bezproblemowo. Ujawniły się trudności związane z dowodzeniem poszczególnymi jednostkami spowodowane brakiem łączności. Dzięki doświadczeniu zdobytemu w Austrii, poprawiono działanie niemieckiej armii przed zajęciem Czechosłowacji i atakiem na Polskę.

DYKTAT MONACHIJSKI

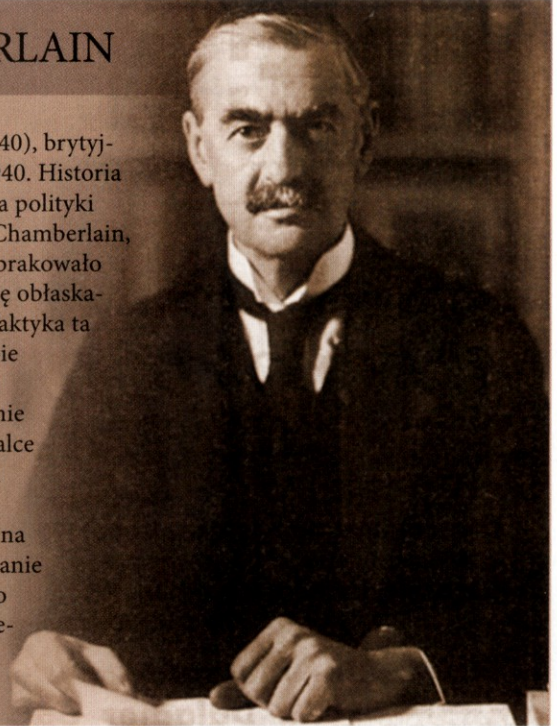
Objęcie władzy przez Hitlera nie pozostało bez wpływu na Niemców sudeckich w Czechosłowacji, którzy

Po przejęciu Czechosłowacji Niemcy wykorzystali czeskie czołgi, wcielając je do swojej armii. Brały udział w napaści na Polskę, w ataku na Francję i Związek Radziecki.

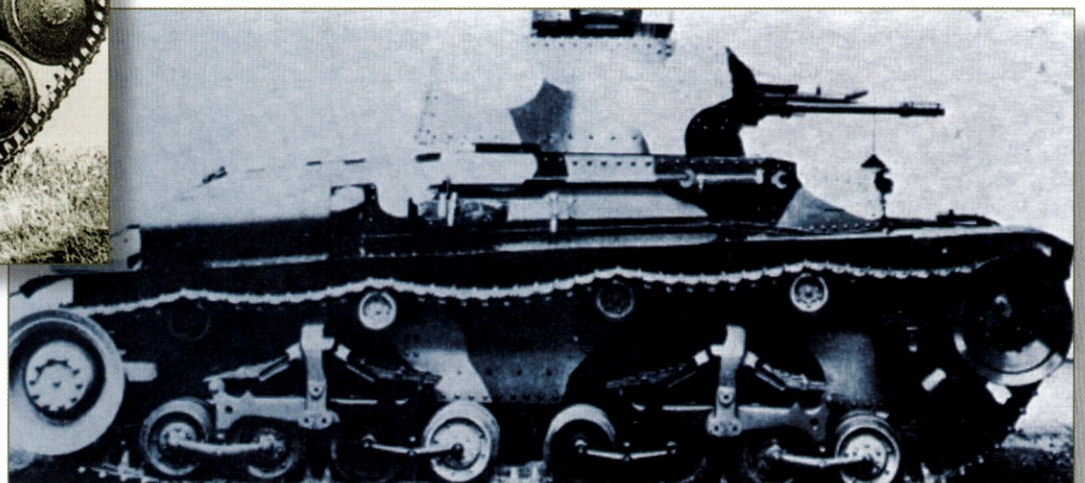
NEVILLE CHAMBERLAIN

Neville Chamberlain (1869–1940), brytyjski premier w latach 1937–1940. Historia zapamiętała go głównie jako autora polityki *appeasementu*, czyli uspokajania. Chamberlain, polityk krótkowzroczny, któremu brakowało woli walki, uważał, że Hitlera da się obłaskawić drogą pokojowych ustępstw. Taktyka ta miała na celu zachowanie w Europie pokoju za wszelką cenę – brytyjski premier miał nadzieję, że ostatecznie Niemcy hitlerowskie zetrą się w walce z ZSRR, który pod kierownictwem Stalina zamierzał nieść płomień rewolucji krajom Zachodu. Plamą na honorze Chamberlaina jest podpisanie układu monachijskiego oddającego Niemcom Sudety należące do suwerennego państwa trzeciego.

coraz bardziej energicznie domagali się autonomii. Eskalacja żądań Niemców sudeckich, bez żadnych wątpliwości kierowanych i podsycanych z Berlina, miała miejsce we IX 1938 r. Wielka Brytania (której premier Neville Chamberlain kilkakrotnie spotkał się w tym miesiącu z Hitlerem), a także Francja, wyraziły zgodę na wysunięte wówczas przez Niemcy żądanie oderwania Sudetów od Czechosłowacji. Pod wpływem nacisków z Londynu i Paryża rząd w Pradze zgodził się 21 IX na dyktat mocarstw. Większość społeczeństwa Czechosłowacji nie pochwałała jednak ugodowej postawy rządu. Premier Milan Hodža podał się do dymisji. Zanosilo się na wojnę czechosłowacko-niemiecką. W tej dramatycznej sytuacji Benito Mussolini

zapropozował zwołanie konferencji czterech mocarstw. 29 IX w Monachium spotkali się Hitler, Mussolini, Chamberlain i Edouard Daladier, premier Francji. Czterech polityków wspólnie, bez porozumienia z rządem Czechosłowacji – suwerennego państwa, postanowiło, że Sudety muszą zostać oddane Niemcom. Rząd gen. Jana Syrovego 30 IX zgodził się z żądaniem uczestników konferencji. Tego samego dnia, przed północą, Polska postawiła Czechosłowacji 12-godzinne ultimatum, domagając się części Śląska Cieszyńskiego (tak zwanego Zaolzia), które zostało przez stronę czechosłowacką przyjęte. Po konferencji monachijskiej autonomię zyskała Słowacja. Na czele autonomicznego rządu słowackiego stanął ksiądz Jozef Tiso.

Zdobycze Niemiec 1936–1939

- Granica Niemiec po 1919 r.
- Anszlus (aneksja Austrii, III 1938 r.)
- Okupacja Sudetów (X 1938 r.)
- Początkowa granica Czechosłowacji
- Ziemie czechosłowackie okupowane od III 1939 r.
- Zaolzie
- Terytorium litewskie wymuszone w III 1939 r.
- Protektorat Słowacji – terytorium uzyskane przez Węgry w XI 1938 r.
- Terytorium Czechosłowacji przyznane Węgrom w III 1939 r.

Hitler nie był jednak do końca zadowolony – miał za złe Mussoliniemu, że ten grał pierwsze skrzypce.

HITLER ZAJMUJE CZECHY

Zajęcie Sudetów, wraz z silnymi fortyfikacjami strzegącymi granicy czechosłowacko-niemieckiej, nie zadowoliło jednak Hitlera. Rozzuchwalony postawą mocarstw zachodnich postanowił

skorzystać z okazji i zająć resztę Czech. Dogodny moment zaistniał, gdy prezydent Emil Hácha zdymisjonował rząd Tiso (10 III 1939 r.). Trzy dni później Hitler wezwał byłego premiera do Berlina, gdzie postawił mu ultimatum – albo ogłosił niepodległość Słowacji, albo Niemcy zezwolą na jej zajęcie przez Węgry (których częścią była Słowacja przed I wojną światową). To żądanie

Tiso przedstawił następnego dnia sejmowi w Bratysławie, który proklamował niepodległość Słowacji. 14 III na żądanie Niemiec do Berlina pojechał także prezydent Hácha. W nocy Hitler i Hermann Göring, strasząc nalotem Luftwaffe na Pragę, wymogli na nim zgodę na wkroczenie Wehrmachtu do Czech. Rankiem 16 III Hitler wydał dekret o utworzeniu Protektoratu Czech i Moraw.

Cieszyn 2 X 1938 r., polskie wojska zajmują cieszyński rejon przemysłowy. Przedstawiciele polskiej ludności witają marszałka Rydza-Śmigłego.

ZAOLZIE

Zaolziem nazywano położoną na lewym brzegu Olzy część dawnego Księstwa Cieszyńskiego. W 1920 r. tereny te przyłączyła Czechosłowacja, pomimo wcześniejszych ustaleń, w myśl których podział spornych ziem pomiędzy dwa państwa miał się dokonać według kryteriów etnicznych. Czechosłowacja wykorzystała uwikłanie Polski w walki z Rosją Radziecką. Za Olzą pozostała 150-tysięczna mniejszość polska. 30 IX 1938 r. tym razem rząd polski wykorzystał trudne położenie Czechosłowacji, od której Niemcy domagali się odstąpienia Sudetów. W nocy dyplomatycznej, będącej formą ultimatum, Polacy zażądali zwrotu Zaolzia. Rząd Czechosłowacji przyjął polskie żądania i sporny obszar przyłączono do Polski. W czasie wojny Zaolzie zostało włączone do Niemiec, a w 1945 r. ponownie przeszło do Czechosłowacji – na terenie Zaolzia doszło wtedy do starć polsko-czeskich, przerwanych dopiero interwencją wojsk radzieckich.

Wykorzystanie przez Polskę trudnej sytuacji w jakiej się znalazła Czechosłowacja stało się pretekstem do głoszenia poglądów, popularnych zwłaszcza na Zachodzie, jakoby państwo polskie miało być jedną ze stron – beneficjentów układu monachijskiego.

Polski niszczyciel ORP „Wicher”, wszedł do służby w 1930 r., zatonął 3 IX 1939 r. Jego bliźniaczym okrętem był ORP „Burza”, walczący przez cały okres II wojny światowej w składzie Polskiej Marynarki Wojennej na Zachodzie.

WŚRÓD WROGÓW

Powstałe po I wojnie światowej państwo polskie zmagало się z problemami, z których najważniejszymi były utrzymanie niepodległości, odzyskanie ziem utraconych w trakcie zawirowań historycznych, odbudowa gospodarki i zjednoczenie kraju pod względem kulturowym, ekonomicznym i społecznym. Po zabezpieczeniu granic (wojna 1920 r., powstanie wielkopolskie, plebiscyty

i powstania śląskie, plebiscyty na Warmii i Mazurach) istotne stało się odbudowanie i rozwinięcie potencjału przemysłowego kraju oraz normalizacja stosunków gospodarczych. W ciągu kilku pierwszych lat dwudziestolecia międzywojennego udało się odbudować rolnictwo, poczyniono także zabiegi mające na celu stworzenie silnej bazy przemysłowej. Dzięki tzw. reformie Grabskiego udało się zatrzymać

hiperinflację, a kołem zamachowym dla polskiej gospodarki stała się budowa portu w Gdyni, rozpoczęta w 1922 r. Zbudowano linię kolejową łączącą Śląsk z Wybrzeżem, do kraju napływali zagraniczni inwestorzy. Niestety, pod koniec lat 20. Polska dotknięta została Wielkim Kryzysem, który spowodował załamanie produkcji rolniczej, a następnie przemysłowej. Gospodarka ponownie zaczęła rozwijać się w 1933 r. Rosły nakłady na budownictwo i przemysł ciężki, uzyskano dodatni bilans w handlu zagranicznym i zmalało bezrobocie.

PISTOLET RADOM WZ. 35 VIS

Pistolet samopowtarzalny wz. 35, skonstruowany przez Piotra Wilniewczyca i Jana Skrzypińskiego. Produkcja seryjna rozpoczęła się w 1936 r. Pistolet był bronią boczną kadry zawodowej Wojska Polskiego. Do wybuchu wojny fabryka w Radomiu wyprodukowała 49 400 egzemplarzy. Produkcję kontynuowano po przejęciu fabryki przez Niemców, choć wyprodukowane wówczas pistolety były gorszej jakości.

DANE TECHNICZNE

Kaliber: 9 mm
 Nabój: 9 x 19 mm Parabellum
 Pojemność magazynka: 8 nabojów
 Prędkość początkowa pocisku: 345 m/s
 Szybkostrzelność praktyczna: 10 strzałów/min
 Zasięg skuteczny: 50 metrów

Pistolet Radom wz. 35 VIS łączył najlepsze cechy broni Colta i Browninga, do których dodano kilka unikatowych, polskich rozwiązań.

PLAN CZTEROLETNI

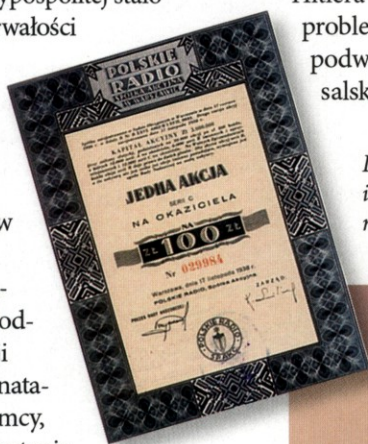
Sprzyjające warunki ekonomiczne rząd postanowił wykorzystać do wzmocnienia potencjału przemysłowego kraju. W VII 1936 r. Eugeniusz Kwiatkowski, minister przemysłu i handlu, ogłosił tzw. plan czteroletni, którego głównym elementem była budowa Centralnego Okręgu Przemysłowego w widłach Sanu i Wisły. Dzięki funduszom państwowym powstawały i rozwijały się nowoczesne zakłady przemysłowe, w tym

znane w Europie fabryki zbrojeniowe w Radomiu i Sanoku, a także wytwórnice samolotów, elektrownie i huty. Rosło znaczenie Gdyni. Wybuch wojny przerwał realizację planu rządowego, mającego na celu rozbudowę przemysłu zbrojeniowego i ciężkiego oraz stopniową likwidację różnic pomiędzy poszczególnymi regionami państwa.

SOJUSZE POLSKI

Odbudowane państwo polskie miało początkowo tylko jednego poważnego sojusznika, Francję, z którą w II 1921 r. podpisano układ o przyjaźni i wzajemnej współpracy wojskowej. Stosunki z bezpośrednimi sąsiadami Polski układały się źle. Przez cały okres międzywojnia ZSRR łamał postanowienia układu ryskiego, a dyplomaci komunistyczni próbowali podważyć na arenie międzynarodowej wschodnie granice Rzeczypospolitej. Na stosunki z Czechosłowacją cieniem kładł się problem Zaolzia, zajętego przez wojska czeskie w czasie, gdy armia polska była zajęta walkami z Rosją Radziecką. Republika Weimarska otwarcie kontestowała zachodnie granice Polski. Jeszcze gorzej wyglądały stosunki z Litwą z powodu sporu o Wilno. W pierwszych dziesięciu latach istnienia odrodzonej Polski kwestią priorytetową dyplomacji Rzeczypospolitej stało się zapewnienie trwałości granic państwa

– problem szczególnie istotny po podpisaniu w 1925 r. traktatów w Locarno (tzw. pakt reński). Gwarantował on wschodnią granicę Francji i Belgii, a jego sygnatariuszami były Niemcy, Francja, Wielka Brytania, Belgia i Włochy. Pakt reński pozostawiając otwartą sprawę granicy wschodniej Niemiec stwarzał niebezpieczeństwo jej rewizji i był klęską polskiej dyplomacji. Sytuacja Rzeczypospolitej skomplikowała się jeszcze bardziej, gdy w IV 1926 r. podpisany został radziecko-niemiecki traktat o przyjaźni i neutralności.

Żołnierz polskiej brygady pancerniej w umundurowaniu z września 1939 r. W warunkach nowoczesnej wojny wojska pancerne miały odegrać kluczową rolę. Czas kawalerii nieodwołalnie dobiegł końca.

POLITYKA RÓWNOWAGI LAT 30.

Kierunek polskiej dyplomacji zmienił się nieco po przewrocie majowym. Największy wysiłek włożono w zachowanie równowagi w stosunkach z naszymi wielkimi sąsiadami. 25 VII 1932 r. podpisano pakt o nieagresji ze Związkiem Radzieckim, obowiązujący przez trzy lata. Po dojściu Hitlera do władzy, mimo początkowych problemów związanych z próbami podważenia postanowień układu wersalskiego, doszło do zbliżenia polsko-

Dzięki emisji papierów wartościowych i obligacji rząd zdobywał fundusze na rozwój przemysłu.

EUGENIUSZ KWIATKOWSKI

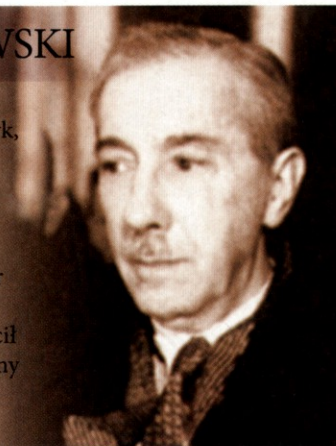
Eugeniusz Kwiatkowski (1888–1974) – polityk, ekonomista i działacz gospodarczy z okresu II Rzeczypospolitej. Po przewrocie majowym objął stanowisko ministra przemysłu i handlu, opracował koncepcję rozwoju handlu morskiego, inicjator budowy portu w Gdyni. Autor planu budowy i koordynator powstawania Centralnego Okręgu Przemysłowego. W trakcie wojny obronnej Polski wraz z rządem opuścił kraj, internowano go w Rumunii. Po zakończeniu wojny powrócił do kraju.

Aż do wybuchu wojny kawaleria pozostawała najbardziej mobilną częścią Wojska Polskiego.

-niemieckiego. W I 1934 r. podpisano z Niemcami deklarację o niestosowaniu przemocy w stosunkach wzajemnych. W odpowiedzi ZSRR zaproponował przedłużenie istniejącego układu z Polską na 10 lat. W Europie następowała polaryzacja stanowisk politycznych, Niemcy otwarcie łamały postanowienia traktatu wersalskiego. W tym okresie dyplomacja niemiecka czyniła zabiegi, których celem było nakłonienie Polski do rozpoczęcia polityki skierowanej przeciwko ZSRR.

24 X 1938 r. minister spraw zagranicznych Niemiec, Joachim von Ribbentrop, wysunął żądanie przyłączenia Wolnego Miasta Gdańska do Rzeszy oraz zbudowania eksterytorialnej linii kolejowej i autostrady łączącej Niemcy z Prusami. Zażądał także wejścia Polski do paktu antykominternowskiego. Rząd polski odmówił. W rezultacie Hitler zdecydował się zaatakować Polskę i zawrzeć porozumienie ze Stalinem.

PAKT Z DIABŁEM

Wiosną 1939 r. plany Hitlera wszczęcia, przy neutralnej postawie Polski, wojny z Francją, zostały zniweczone w wyniku zdecydowanej i jasnej odmowy rządu polskiego zawarcia sojuszu politycznego i co za tym idzie faktycznego podporządkowania się III Rzeszy. Gdy Rzeczpospolita uzyskała nadto gwarancje ze strony Wielkiej Brytanii, Führer postanowił w pierwszej kolejności zniszczyć niedoszłego sprzymierzeńca. Sytuacja była jednak nad wyraz trudna i musiał szukać sposobu, aby obrócić ją na swoją korzyść. Już w maju ppłk Antoni Szymański, polski attaché wojskowy

w Berlinie, usłyszał od jednego z generałów niemieckich, że jeśli Hitler dojdzie do przekonania, że Niemcy mogą być od wschodu okrążone przez Polskę, to nie zawaha się połączyć z samym... diabłem!

RACHUBY STALINA

Stalin bacznie obserwujący narastający w Europie kryzys pragnął tymczasem za najmniejszą cenę uzyskać największe korzyści. Te w najszerszym wymiarze mogła mu dać jedynie wojna, w której początkowo nie wzięłby udziału. Dlatego też podjął z jednej strony nieszczerą w intencji rozmowę z wojskowymi delegacjami brytyjską i francuską, z drugiej zaś – tajne sondáže w Berlinie. Poro-

Chłopi głosują za przystąpieniem do kołchozu. Trudno im było zrezygnować z ziemi i inwentarza, ale odmowa oznaczała albo wieloletnie więzienie, albo śmierć.

zumienie z Hitlerem, choć wydawało się wykluczone dla większości ówczesnych polityków, z powodu wrogości ideologicznej pomiędzy komunizmem a narodowym socjalizmem, pozwalało radzieckiemu przywódcy zrealizować zarówno dalekosiężne, jak i taktyczne cele polityczne.

Serdeczny uścisk dłoni pieczętował pakt dwóch najbardziej zbrodniczych dyktatorów w dziejach ludzkości. Józef Stalin i Joachim von Ribbentrop, Moskwa, VIII 1939 r.

Z okazji podpisania paktu o nieagresji między Rzeszą Niemiecką a ZSRR podpisani pełnomocnicy obu stron przedyskutowali w ściśle poufnych rozmowach sprawę rozgraniczenia ich wzajemnych stref interesów w Europie Wschodniej. [...] W razie terytorialnych i politycznych zmian na obszarach należących do państwa polskiego strefy interesów Niemiec i ZSRR będą rozgraniczone w przybliżeniu wzdłuż linii rzek Narwi, Wisły i Sanu. Zagadnienie, czy interesy obu stron czynią pożądanym utrzymanie niepodległego państwa polskiego i jakie mają być granice tego państwa, może być ostatecznie rozstrzygnięte dopiero w toku dalszych wydarzeń politycznych. W każdym razie oba rządy rozwiążą tę sprawę w drodze przyjaznego obopólnego porozumienia.

Ze ściśle tajnego protokołu dodatkowego do paktu Ribbentrop-Mołotow

JÓZEF STALIN

Josif Wissarionowicz Dżugaszwili (1878–1953), ps. Stalin. Gruzin, syn szewca i praczki, uczeń seminarium duchownego. Rewolucjonista, organizator napadów rabunkowych dostarczających funduszy na działalność partii komunistycznej. Wielokrotnie aresztowany i karany administracyjnie. W 1919 r. objął szereg posad związanych z zagadnieniami personalnymi partii. W 1922 r. specjalnie dla niego utworzono stanowisko sekretarza generalnego partii. Piastował je nieprzerwanie do chwili śmierci. W latach 1924–1934 umocnił swoją władzę do tego stopnia, że zanikła wszelka krytyka jego poczynań. Odpowiada za przeprowadzenie powszechnej kolektywizacji i wielkiej czystki, wprowadzenie masowego terroru jako metody działania państwa. Był twórcą potęgi industrialnej ZSRR.

Nie ma takiej twierdzy, której nie zdobyliby bolszewicy.

„Nie mamy nic przeciwko temu – kreślił Stalin przewidywany bieg wypadków, mówiąc o tzw. państwach kapitalistycznych – by pobiły się porządnie i osłabiły wzajemnie. Dobrze byłoby, aby rękoma Niemiec została zachwiana dominacja bogatszych państw kapitalistycznych (zwłaszcza Anglii)”. Dodatkową korzyścią miała stać się zagłada II Rzeczypospolitej: „Zniszczenie tego państwa w obecnej sytuacji oznacza istnienie jednego państwa faszystowskiego mniej. Cóż złego w tym – konkludował – gdybyśmy w wyniku pogromu Polski rozszerzyli system socjalistyczny na nowe terytoria i nową ludność?”.

ZMOWA DYKTATORÓW

18 VIII Stalin zaaprobował przyłot do Moskwy ministra spraw zagranicznych III Rzeszy Joachima von Ribbentropa, warunkując wszakże zgodę na podpisanie traktatu o nieagresji zawarciem dodatkowego porozumienia regulującego interesy

Podpisanie układu Ribbentrop – Mołotow. Swój podpis składa ludowy komisarz spraw zagranicznych Władysław Mołotow. W głębi stoi jego niemiecki kolega, Joachim von Ribbentrop.

Stalin

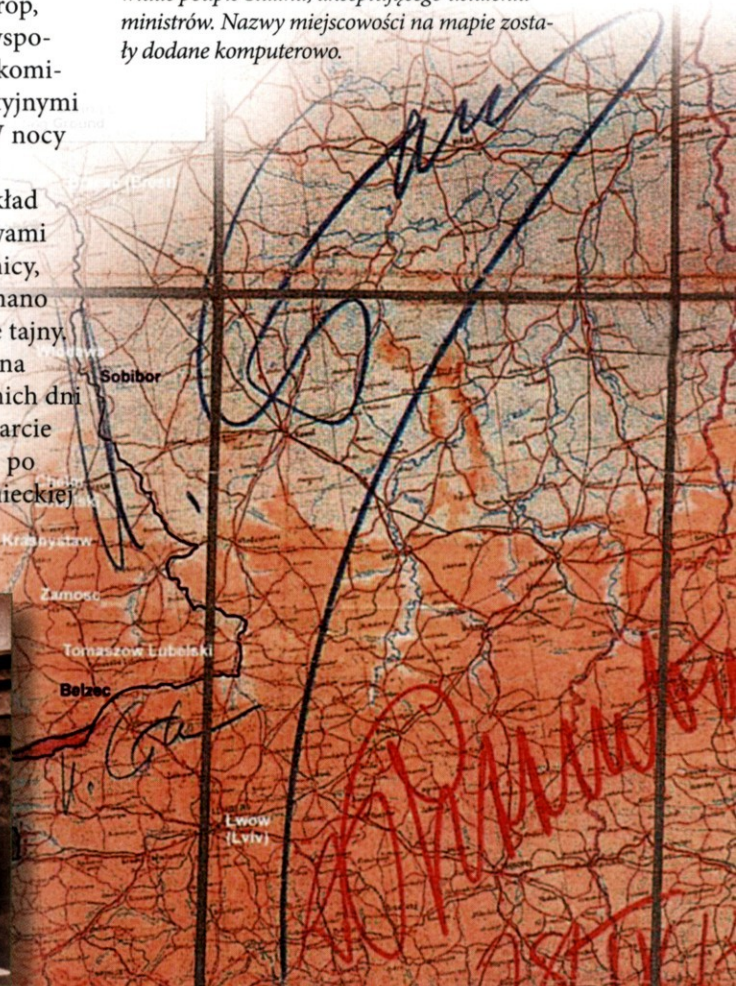
obu stron w różnych kwestiach polityki zagranicznej. Gość przybył do stolicy ZSRR w południe 23 VIII. Pospieszne rokowania przebiegały w kordialnej wręcz atmosferze (sam Ribbentrop, odznaczony Orderem Lenina, wspominał później, iż z radzieckimi komisarzami czuł się jak między partyjnymi towarzyszami, *parteiengenosse*). W nocy parafowano zarówno ogłoszony oficjalnie traktat o nieagresji, układ dość osobliwy pomiędzy państwami nieposiadającymi wspólnej granicy, jak też protokół dodatkowy. Uznano go już w samym tekście za ściśle tajny. Strona radziecka pozostała wierna temu ustaleniu niemal do ostatnich dni istnienia ZSRR, zaprzeczając uparcie autentyczności opublikowanych po wojnie na Zachodzie kopii niemieckiej wersji dokumentu.

DODATKOWE USTALENIA

Tajny protokół był zakamuflowanym sojuszem militarnym, bowiem przewidywane rozstrzygnięcia bytu niepodległego ościennego państwa w drodze umowy dwustronnej mogły być przeprowadzone jedynie poprzez działania wojenne. Tak też rozumieli to Niemcy, którzy po zaatakowaniu Polski zachęcali ZSRR do jak najszybszego wystąpienia zbrojnego.

Mocarstwa zachodnie dość szybko weszły w posiadanie dokumentu; być może w grę wchodziła nawet świadoma niedyskrecja ze strony niemieckiej, aby skłonić je do poniesienia myśli o wystąpieniu po stronie Polski. Paryż i Londyn nie uczyniły jednak niczego, aby powiadomić swego sojusznika o planach Hitlera i Stalina w przeświadczeniu, że wiadomość taka może nadwerżyć wolę oporu II Rzeczypospolitej.

Mapa Polski dołączona do tajnego protokołu układu Ribbentrop – Mołotow, z zaznaczonymi strefami wpływów Niemiec i ZSRR. Na mapie widać podpis Stalina, akceptującego ustalenia ministrów. Nazwy miejscowości na mapie zostały dodane komputerowo.

■ POLIKARPOW I-16 TYP 5, 6, 10

ZSRR

Rezultatem pracy konstruktora Nikołaja Polikarpowa była zwarta maszyna, napędzana silnikiem gwiazdowym, o konstrukcji mieszanej i chowanym podwoziu. Samolot, oznaczony symbolem I-16, wszedł do produkcji w 1934 r. Był to wówczas jeden z najnowocześniejszych samolotów myśliwskich na świecie, przewyższający większość odpowiedników z innych państw. Samolot wziął udział w wojnie domowej w Hiszpanii, w konfliktach granicznych z Japonią, bronił ZSRR w trakcie inwazji Niemiec.

Polikarpow
I-16 z 4 Escadrilla de
Moscas lotnictwa repu-
blikańskiego, 1938 r.

CEKAWY INFORMACJE

- Piloci chwalili I-16 za niezwykłą zwrotność – jednocześnie krytykowali niedopracowaną osłonę kabiny, mającą skłonność do zacinania się.
- Kiedy I-16 weszły do uzbrojenia armii republikańskiej Hiszpanii, zdziśnięto przestarzałe włoskie maszyny Fiat Cr.32 dominujące dotychczas na niebie.
- Podwozie w I-16 chowane było ręcznie, za pomocą korbki umieszczonej na burcie samolotu.

DANE TECHNICZNE

- **Typ:** jednomiejscowy samolot myśliwski
- **Silnik:** chłodzony powietrzem silnik gwiazdowy Szestow M-63 o mocy 820 kW (1100 KM)
- **Osiągi:** prędkość maksymalna: 489 km/h; zasięg: 599 km; wznoszenie: 14,7 m/s; pułap: 9700 m
- **Masa startowa:** 1879 kg
- **Wymiary:** rozpiętość: 9,14 m; długość: 5,79 m; powierzchnia nośna: 14,49 m²
- **Uzbrojenie:** 2 x km SzKAS 7,62 mm (w. 5), 3 x km SzKAS 7,62 mm (w. 6), 4 x km SzKAS 7,62 mm (w. 10)

Zarys skrzydeł
I-16.

PORÓWNANIE PRĘDKOŚCI

I-16	489 km/h	
P-26	377 km/h	
Ki-27	468 km/h	

DANE TECHNICZNE

- **Typ:** jednomiejscowy samolot myśliwski
- **Silnik:** rzędowy Jumo 210 Ga (wersja C) o mocy startowej 515 kW (700 KM) i Jumo 210 Da (wersja B/D) o mocy startowej 530 kW (730 KM)
- **Osiągi dla masy 1955 kg (wersja B) i 1988 kg (wersja C/D):** prędkość maksymalna: 465 km/h (B), 470 km/h (C), 499 km/h (D); prędkość przelotowa: 350 km/h; zasięg: 690 km (B/D), 652 km (C); wznoszenie: 10,8 m/s (B/C), 15,1 m/s (D); pułap: 8200 (B), 8400 (C), 8100 (D)
- **Wymiary:** rozpiętość: 9,87 m; długość: 8,55 m; powierzchnia nośna: 16,4 m²
- **Uzbrojenie:** 2 x MG 17 7,9 mm (B), 4 x MG 17 7,9 mm (C/D)

■ MESSERSCHMITT BF109 B/C/D NIEMCY

Prototyp jednomiejscowego myśliwca konstrukcji profesora Willy'ego Messerschmitta, wzniósł się w powietrze w 1935 r. Do uzbrojenia Luftwaffe wszedł w 1937 r. Rok później niemieckie dywizjony myśliwskie otrzymały wersję C, uzbrojoną w cztery karabiny maszynowe 7,9 mm, napędzaną silnikiem Jumo 210 Ga, o mocy startowej 515 kW (700 KM). Kolejna wersja, D, produkowana w latach 1938–1939, miała być wyposażona w silnik Daimler-Benz DB600, jednak z powodu opóźnień wersję D-1, dostarczoną do Hiszpanii, wyposażono w silnik Jumo 210 Da, podobny do napędu zastosowanego w wersji C, a identyczny z tym, jaki stosowano w wersji B.

Bf 109 B, jedna z pierwszych maszyn, jakie znalazły się w Hiszpanii.

Bf 109 D noszący osobiste godło jednego z pilotów Legionu Condor z okresu ofensywy nad rzeką Ebro.

PORÓWNANIE PRĘDKOŚCI

Spitfire Mk IA	520 km/h	
Bf 109 D	499 km/h	
Hurricane Mk I	499 km/h	

CEKAWY INFORMACJE

- Messerschmitt Bf 109 pozostawał w służbie niemieckiego lotnictwa przez cały okres II wojny światowej, choć jego ostatnie wersje nie miały już wiele wspólnego z samolotami, które wcześniej walczyły pod niebem słonecznej Hiszpanii.

■ HENSCHHEL HS 123

NIEMCY

Projekt tego samolotu zwyciężył w ogłoszonym w 1934 r. konkursie Luftwaffe na opracowanie bombowca nurkującego. Pierwsze dostawy tych maszyn rozpoczęły się w 1936 r. Pięć samolotów znalazło się na wyposażeniu Legionu Condor w Hiszpanii, gdzie testowano je w warunkach bojowych.

W 1937 r. Hs 123 zaczął być zastępowany w Niemczech Junkersem Ju 87.

Hs 123 jako samolot szturmowy wziął udział w walkach pod niebem Polski, Francji i ZSRR oraz na Bałkanach.

Maszyna wczesnej serii produkcyjnej Hs 123 A-1, stacjonująca na lotnisku Fürstentfeldbruck, znajdowała się na wyposażeniu 7./Stukageschwader 165 „Immelmann”, X 1937 r.

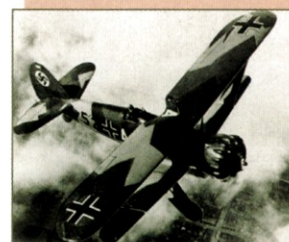

CEKAWY INFORMACJE

- Ze względu na wysoki pierścień silnika pilot miał na ziemi ograniczone pole widzenia do przodu. Z tego powodu często zdarzało się, że podczas kołowania na skrzydle siedział mechanik kierujący pilotem maszyny.
- Na Hs 123 w trakcie wojny obronnej 1939 r. latał przyszły generał lotnictwa Niemiec, as myśliwski Adolf Galland.

DANE TECHNICZNE

- **Typ:** jednomiejscowy, dwupłatowy samolot nurkujący i szturmowy
- **Silnik:** dziewięciocylindrowy silnik gwiazdzisty BMW 132 Dc o mocy 656 kW (880 KM)
- **Osiągi:** prędkość maksymalna na wysokości 1200 m: 341 km/h; prędkość przelotowa: 317 km/h na wysokości 2000 m; pułap maksymalny: 9000 m; zasięg: 860 km
- **Masa:** pusty 1505 kg; ładunek standardowy 2217 kg
- **Wymiary:** rozpiętość skrzydeł górnych: 10,5 m; dolnych: 8 m; długość: 8,33 m; wysokość: 3,22 m; powierzchnia nośna: 24,85 m²
- **Uzbrojenie:** 2 x MG-17 7,9 mm umieszczone w górnej części kadłuba, możliwość podwieszenia czterech bomb o ciężarze 50 kg każda lub dwóch zasobników z 92 bombami przeciwpiechotnymi o masie 2 kg każda lub dwóch zasobników z dodatkowymi działkami MG FF kalibru 20 mm.

Doskonale widoczne malowane kamuflażowe samolotu Hs 123. Bardzo podobne posiadały maszyny, które wzięły udział w walkach we IX 1939 r.

■ JUNKERS JU 86

Samolot powstał w odpowiedzi na zlecenie opracowania wysokościowego, szybkiego średniego bombowca. Pierwsze 13 maszyn weszło do eksploatacji w II 1936 r. W trakcie służby okazało się, że kolejne wersje bombowca nie cieszą się specjalną estymą załóg ze względu na częste awarie. Samolot w 1939 r. praktycznie wycofano ze służby w jednostkach liniowych, choć niektóre źródła twierdzą, że maszyny te wzięły udział w ataku na Polskę. W późniejszych latach Ju 86 służył jako samolot zwiadowczy, wysokościowy bombowiec i transportowiec.

Junkers Ju 86 w malowaniu z początkowego okresu wojny. Doskonale widoczną swastykę zastąpiono potem wzorem mniej rzucającym się w oczy.

CEKAWY INFORMACJE

- Ju 86 został początkowo zaplanowany jako samolot rejsowy dla Lufthansy, co miało ukryć jego prawdziwe przeznaczenie.
- Piloci narzekali, że widoczność z kabiny w trakcie kołowania była niezwykle ograniczona. Przyczyniło się to do licznych wypadków w początkowym okresie użytkowania maszyny.
- Najbardziej skuteczną wersją samolotu była wysokościowa odmiana rozpoznawcza i bombowa Ju 86P-1.

DANE TECHNICZNE

- **Typ:** jednosilnikowy samolot bombowy i rozpoznawczy, załoga 3 ludzi
- **Silnik:** PZL Bristol „Pegaz” VIII o mocy maksymalnej 552 kW (710 KM)
- **Osiągi:** prędkość maksymalna: 319 km/h; wznoszenie: 6,7 m/s; pułap: 7300 m; zasięg: 1260 km
- **Masa:** własna: 1980 kg; startowa: 2893 kg
- **Wymiary:** rozpiętość: 13,95 m; długość: 9,68 m; powierzchnia nośna: 26,80 m²
- **Uzbrojenie:** 700 kg bomb (6 x 100 kg, 2 x 50 kg), karabin maszynowy wz. 33 kalibru 7,92 mm, 2 karabiny maszynowe Vickers F kalibru 7,7 mm

„Karasię” intensywnie wykorzystywano w trakcie wojny obronnej 1939 r.

Drugim typem samolotu bombowego, jaki znajdował się we wrześniu 1939 r. w wyposażeniu polskiego lotnictwa, był PZL P.37 Łoś.

■ PZL P.23b „KARAS”

PZL P.23 „Karas” był opracowanym w całości w Polsce lekkim samolotem bombowym i rozpoznawczym. Skonstruowany przez zespół kierowany przez inżyniera Stanisława Praussa, wszedł do służby w 1935 r., w trakcie wojny obronnej 1939 r. był podstawową maszyną bombową polskiego lotnictwa. W latach 1936–1939 wyprodukowano 240 maszyn wersji B. W 1939 r. „Karasię” ustępowały maszynom niemieckim, mimo to atakowały niemieckie kolumny wojskowe i dokonywały rozpoznania na rzecz własnych wojsk.

PZL P.23 „Karas” B z 41. Eskadry Rozpoznawczej stacjonującej w Toruniu, wiosna 1939 r.

CEKAWY INFORMACJE

- 2 IX 1939 r. „Karasię” dokonały pierwszego w II wojnie światowej nalotu na terytorium Niemiec. Zbombardowały fabrykę w Oławie.
- 11 maszyn w wersji A i 20 w wersji B znalazło się w Rumunii. Władze rumuńskie wykorzystały je w trakcie ataku na ZSRR w 1941 r.

■ PZL P.11c

Najsłynniejszy polski samolot myśliwski był jedną z najlepszych maszyn tego rodzaju w pierwszej połowie lat 30. W 1939 r. był nadal podstawowym samolotem myśliwskim lotnictwa polskiego, choć ustępował wówczas pod każdym względem swoim odpowiednikom po stronie niemieckiej. Mimo to w trakcie wojny obronnej 1939 r. latający na nim piloci zestrzelili łącznie 100 maszyn niemieckich.

PZL P.11c ze 113. eskadry. W trakcie walk we wrześniu godła eskadr na polskich samolotach zostały zamalowane.

CEKAWY INFORMACJE

- Wyłącznie na eksport zbudowano ok. 300 egzemplarzy znacznie ulepszonej wersji tego samolotu, noszącej oznaczenie PZL P.24.
- W trakcie walk we IX 1939 r. pilot porucznik Stanisław Skalski zestrzelił sześć samolotów niemieckich, walcząc na PZL P.11c.

NIEMCY

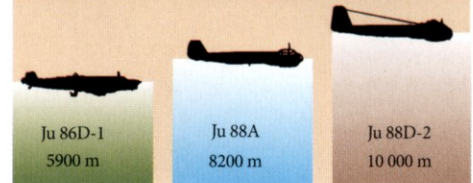
DANE TECHNICZNE

- **Typ:** średni bombowiec, załoga 4 ludzi
- **Silnik:** dwa sześciocylindrowe silniki Jumo 205C-4 o mocy 447 kW (600 KM) każdy
- **Osiągi:** prędkość maksymalna: 325 km/h na wysokości 3000 m; prędkość przelotowa: 285 km/h na wysokości 3500 m; pułap: 5900 m; zasięg: 1500 km
- **Masa:** własna: 5150 kg; startowa: 8200 kg
- **Wymiary:** rozpiętość: 22,5 m; długość: 17,87 m; powierzchnia nośna: 82 m²
- **Uzbrojenie:** trzy karabiny maszynowe 7,92 mm, bomby o łącznej wadze do 800 kg

Krytyczne uwagi pilotów na temat kiepskiej widoczności z kabiny przyniosły rezultat w postaci przebudowy przedniej części kadłuba.

MAKSYMALNY PUŁAP

POLSKA

POLSKA

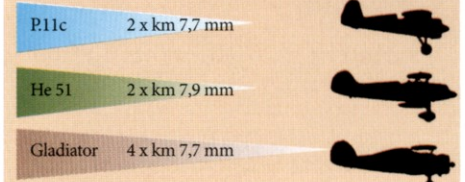
DANE TECHNICZNE

- **Typ:** jednomiejscowy samolot myśliwski
- **Silnik:** Mercury VS 2 lub Mercury VI o mocy 373 kW lub 416 kW (600 lub 630 KM)
- **Osiągi:** prędkość maksymalna: 360 lub 375 km/h; wznoszenie: 12,4 lub 14,5 m/s; pułap: 8040 m; zasięg: 503 lub 550 km
- **Masa:** własna: 1147,5 kg; startowa: 1650 kg
- **Wymiary:** rozpiętość: 10,72 m; długość: 7,55 m; powierzchnia nośna: 17,90 m²
- **Uzbrojenie:** 2 lub 4 karabiny maszynowe Vickers F kalibru 7,7 mm, do 50 kg bomb

Dzięki unikatowemu profilowi skrzydła pilot dysponował doskonałą widocznością we wszystkich kierunkach.

UZBROJENIE

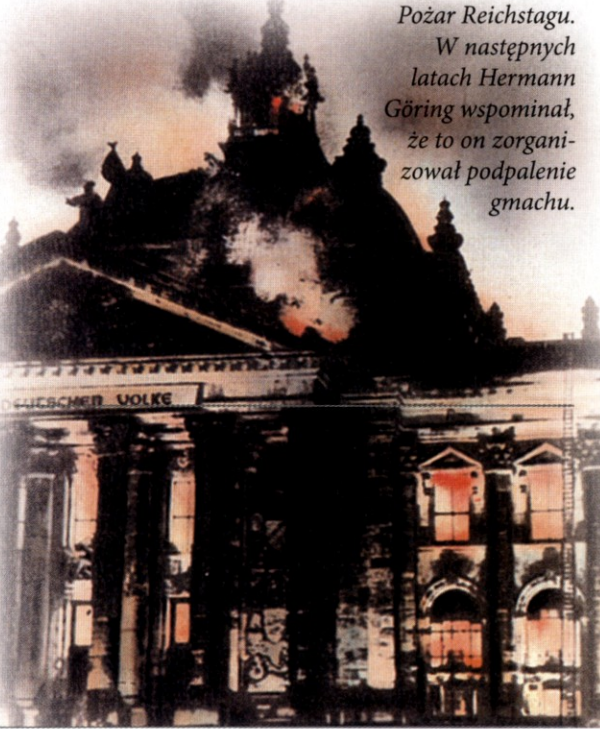

KALENDARIUM

NAJWAŻNIEJSZE WYDARZENIA Z LAT 1933–1939

27 II 1933: pożar Reichstagu pretekstem do rozprawy z opozycją w Niemczech

Pożar Reichstagu stał się pretekstem do podjęcia przez nazistów akcji przeciwko komunistom i socjaldemokratom. Poza aresztowanym na miejscu Holendrem Marinusem van der Lubbe, który przyznał się do podłożenia ognia, uwięziono licznych działaczy lewicy. Przed sądem postawiono Ernsta Torglera (przywódcę frakcji komunistycznej w Reichstagu) oraz trzech Bułgarów: Georgi Dymitrowa, Błagoja Popowa i Wasila Tanewa. Proces skończył się skazaniem na śmierć van der Lubbego i uniewinnieniem pozostałych oskarżonych. Według ówczesnego urzędnika gestapo Hansa B. Giseviusa, na pomysł podpalenia Reichstagu wpadł Joseph Goebbels.

Pożar Reichstagu. W następnych latach Hermann Göring wspominał, że to on zorganizował podpalenie gmachu.

8 V 1933: Ignacy Mościcki ponownie wybrany na prezydenta Rzeczypospolitej

Ignacy Mościcki (1867–1946), prezydent Polski w latach 1926–1939; w młodości związany z ruchem socjalistycznym; chemik technolog, profesor politechnik we Lwowie i w Warszawie; po przewrocie majowym 1926 r. wybrany z rekomendacji Józefa Piłsudskiego na prezydenta, ściśle z nim współpracował; po śmierci Piłsudskiego w 1935 r. rywalizował o władzę z Edwardem Rydzem-Śmigłym; po opuszczeniu Polski 17 IX 1939 r. rzekł się urzędu; w ostatnich latach życia kontynuował pracę naukową w Szwajcarii.

Ignacy Mościcki – portret oficjalny prezydenta RP.

10 V 1933: noc rozświetla blask pierwszego stosu, na którym płoną książki niezgodne z ideologią faszystowską

Pierwszy stos z książkami (10 V 1933 r.). Podpalając książki na Opernplatz w Berlinie, naziści zademonstrowali w ten sposób pogardę dla innego niż ich światopoglądu; w tego rodzaju spektaklach uczestniczyli także nazistowscy studenci; wśród zakazanych autorów znajdowali się między innymi Heinrich Mann, Erich Kästner, Zygmunt Freud, Erich Maria Remarque; płonące stosy książek były też wskazówką dla społeczeństwa do jakich lektur lepiej się przyznawać.

Stos, na którym płonęły idee niewygodne dla nazistowskich władców Niemiec.

1933

- 30 I: prezydent Paul von Hindenburg powołuje Hitlera na kanclerza Niemiec
- 27 II: pożar Reichstagu
- 28 II: dekret prezydenta Hindenburga „O ochronie narodu i państwa”; Hitler uzyskuje nadzwyczajne pełnomocnictwa
- 4 III: Franklin Delano Roosevelt obejmuje urząd prezydenta Stanów Zjednoczonych
- 8 V: Ignacy Mościcki ponownie wybrany przez Zgromadzenie Narodowe (połączone izby sejmu i senatu) na prezydenta Rzeczypospolitej
- 22 VI–5 VII: rozwiązanie partii politycznych (poza NSDAP) w Niemczech
- 14 X: Niemcy występują z Ligi Narodów
- 12 XI: wybory do Reichstagu (naziści uzyskują 92% głosów)

1934

- 26 I: układ o niestosowaniu przemocy między Niemcami i Polską
- 5 V: Polska i Związek Radziecki przedłużają pakt o nieagresji z 1932 r. o 10 lat
- 30 VI: „noc długich noży” (Hitler pozbyswa się niesubordynowanego szefa SA Ernsta Röhma i przeciwników politycznych)
- 2 VIII: śmierć prezydenta Hindenburga; Hitler ogłasza się Führerem Rzeszy

1935

- 1 III: przyłączenie Zagłębia Saary do Rzeszy
- 10 III: wprowadzenie powszechnego obowiązku służby wojskowej w Niemczech
- 23 III: uchwalenie przez sejm nowej konstytucji Polski
- 12 V: śmierć Józefa Piłsudskiego
- 18 VI: układ morski Wielka Brytania–Niemcy (tonaż niemieckiej floty wojennej nie mógł przekroczyć 35% tonażu brytyjskiej)
- 25 VII–25 VIII: VII kongres Kominternu w Moskwie; wezwanie do tworzenia przez partie lewicowe frontów ludowych
- 15 IX: ustawy norymberskie przeciwko Żydom w III Rzeszy
- 3 X: napaść Włoch na Etiopię

1936

- 16 II: zwycięstwo Frontu Ludowego w wyborach parlamentarnych w Hiszpanii
- 7 III: oddziały niemieckie wkraczają do zdemilitaryzowanej przez traktat wersalski Nadrenii
- 29 III: wybory do Reichstagu (99% głosów na NSDAP)
- 11 VII: austriacko-niemiecki układ o pojednaniu (m.in. legalizacja działalności austriackich hitlerowców)
- 17 VII: bunt gen. Francisco Franco, początek wojny domowej w Hiszpanii
- 1–16 VIII: XI Igrzyska Olimpijskie w Berlinie

- 25 X: układ niemiecko-włoski o koordynacji działań przeciwko republikańskiej Hiszpanii (potocznie oś Berlin-Rzym)
- 3 XI: Franklin Delano Roosevelt ponownie wybrany na prezydenta Stanów Zjednoczonych
- 10 XI: Edward Rydz-Śmigły zostaje marszałkiem Polski
- 25 XI: pakt antykominternowski między Niemcami i Japonią

1937

- 28 V: Neville Chamberlain premierem Wielkiej Brytanii
- 7 VII: Japonia rozpoczyna wojnę z Chinami
- 11 XII: Włochy występują z Ligi Narodów

1938

- 13 III: anszlus (niem. Anschluss) Austrii
- 17 III: polskie ultimatum wobec Litwy w sprawie nawiązania stosunków dyplomatycznych (przyjęte dwa dni później)
- 10 IV: Edouard Daladier premierem Francji
- 22-24 IX: rozmowy Chamberlain-Hitler w Bad Godesberg w sprawie Sudetów, eskalacja żądań niemieckich
- 29-30 IX: konferencja w Monachium (Niemcy wspólnie z Włochami, przy aprobach Francji i Wielkiej Brytanii, zmuszają Czechosłowację do odstąpienia Niemcom części Sudetów)
- 30 IX: Polska wystosowuje ultimatum wobec Czechosłowacji, domagając się zwrotu Zaolzia
- 6 X: powstanie autonomicznego rządu słowackiego Józefa Tiso
- 24 X: Joachim von Ribbentrop, niemiecki minister spraw zagranicznych, żąda od Polski zgody na włączenie Gdańska do Rzeszy i budowę przez Pomorze eksterytorialnej linii kolejowej łączącej Prusy Wschodnie z Rzeszą
- 9/10 XI: „noc kryształowa” w Niemczech

1939

- 5 I: minister Beck w Berchtesgaden, Hitler żąda Gdańska oraz eksterytorialnej autostrady i linii kolejowej do Prus Wschodnich
- 13 II: wojska węgierskie wkraczają na Ukrainę Zakarpacką (16 III Węgry i Polska uzyskują wspólną granicę)
- 24 II: Węgry przystępują do paktu antykominternowskiego
- 14 III: proklamowanie niepodległości Słowacji
- 15 III: wkroczenie wojsk niemieckich do Czech
- 16 III: utworzenie Protektoratu Czech i Moraw
- 27 III: gen. Franco przystępuje do paktu antykominternowskiego
- 31 III: Wielka Brytania i Francja wydają oświadczenia gwarantujące niepodległość Polski
- 7 IV: napaść Włoch na Albanię
- 28 IV: Niemcy wypowiadają Polsce pakt o nieagresji, a Wielkiej Brytanii układ morski
- 5 V: minister Beck w przemówieniu sejmowym odrzuca żądania niemieckie
- VI-VIII: pertraktacje Wielkiej Brytanii i Francji z ZSRR w Moskwie w sprawie zawarcia sojuszu przeciwko Hitlerowi
- 23 VIII: pakt Ribbentrop-Mołotow
- 25 VIII: podpisanie układu polsko-angielskiego o wzajemnej pomocy w wypadek agresji niemieckiej; Hitler przekłada napaść na Polskę na 1 IX
- 30 VIII: ogłoszenie powszechnej mobilizacji w Polsce

Ernst Röhm (1887–1934); do 1934 r. jeden z najbliższych współpracowników Hitlera, od 1931 r. szef sztabu SA; Hitler obawiał się konsekwencji konfliktu Röhma z generałami Reichswehry i zgodził się na zamordowanie go podczas „nocy długich noży”. Na zdjęciu Röhm (z prawej) stoi obok Heinricha Himmlera.

30 VI 1934: „noc długich noży” – Hitler likwiduje opozycję wewnątrzpartyjną

Noc długich noży (29/30 VI 1934 r.). Oddziały Sturmowe (Sturmabteilungen, SA) stały się dla kanclerza Hitlera kłopotliwe; z jednej strony ich przywódca Ernst Röhm domagał się pogłębienia rewolucji nazistowskiej, z drugiej generałowie obawiali się wcielenia SA do armii. Chętnie więc dał wiarę podszeptom Heinricha Himmlera, że Röhm przygotowuje spisek i zezwolił na przeprowadzenie czystki. W nocy z 29 na 30 VI 1934 r. podległe Himmlerowi SS (Schutzstaffeln, czyli Sztafety Ochronne) zabiły ponad 400 osób, wśród nich Röhma, skłóconego z Hitlerem Gregora Strassera oraz byłego kanclerza gen. Kurta von Schleichera.

17 V 1935: rozpoczyna się pogrzeb marszałka Józefa Piłsudskiego

Pogrzeb Józefa Piłsudskiego (17–18 V 1935 r.). W Warszawie uroczystości żałobne rozpoczęło 17 V nabożeństwo w katedrze św. Jana, odprawione przez kard. Aleksandra Kakowskiego; następnie trumnę przewieziono na Pole Mokotowskie, gdzie odbyła się przed nią defilada wojskowa; w nocy ciało Marszałka przewieziono do Krakowa; 18 V po mszy żałobnej odprawionej przez kard. Adama Sapiechę trumnę przeniesiono do krypty św. Leonarda w podziemiach katedry, miejsca pochówku królów polskich; w VI 1937 r. na polecenie kard. Sapiechy umieszczono ją w krypcie Srebrnych Dzwonów, co stało się powodem zadrażnień między rządem a Kościołem.

Trumna z ciałem J. Piłsudskiego w drodze na Wawel.

Ceremonia otwarcia XI Igrzysk Olimpijskich w Berlinie, 1 VIII 1936 r.

niemieckich sportowców, którzy zdobyli 89 medali (33 złote, 26 srebrnych i 30 brązowych), wyprzedzając Stany Zjednoczone, których zawodnicy wywalczyli 56 medali (24 złote, 20 srebrnych i 12 brązowych); polska reprezentacja przywozła z Berlina 3 srebrne i 3 brązowe krążki.

1 VIII 1936: otwarcie XI Igrzysk Olimpijskich przebiega w brunatnym cieniu swastyki

XI Igrzyska Olimpijskie w Berlinie (1–16 VIII 1936 r.). Dla nazistów olimpiada stała się pretekstem do zademonstrowania światu odzyskiwanej potęgi Niemiec; do sukcesu propagandowego przyczyniły się też znakomite wyniki

26 V 1938: pierwsza publiczna prezentacja niemieckiego samochodu dla mas – volkswagena „garbusa”

Pod koniec 1933 r. Hitler zlecił znakomitemu konstruktorowi Ferdinandowi Porsche zaprojektowanie samochodu dla mas (w cenie do 1000 marek); pierwsze modele powstały już w latach 1935–1936, ale niestety były znacznie droższe; chcąc zmniejszyć koszty Porsche wyjechał do Detroit, żeby zapoznać się z amerykańskim systemem produkcji; 26 V 1938 r. położono kamień węgielny pod budowę Volkswagenwerke GmbH w dzisiejszym Wolfsburgu, przy okazji prezentując pierwsze „garbusy” za 990 marek; produkcja „cywilnego” volkswagena została przerwana w 1940 r., a Volkswagenwerke GmbH dostarczyła odłąd (korzystając z pracy robotników przymusowych) samochody dla Wehrmachtu; produkcję „garbusa” wznowiono w 1945 r. (początkowo pod zarządem brytyjskim) i kontynuowano do 1980 r. w Niemczech, a w Meksyku do 2003 r.

